

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ KULTURY

VÝTVARNÁ VÝCHOVA

V BAVORSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Radka Volfová

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: PhDr. Věra Uhl Skřivanová, Ph.D.

Plzeň, 2014

Anotace

Bakalářská práce s názvem Výtvarná výchova v bavorských mateřských školách je řazena do tří částí. První teoretická část se zabývá srovnávací pedagogikou, její teorií a metodologií. Druhá část je zaměřena na pojetí výtvarné výchovy v Čechách a v Německu a související kurikulární dokumenty. Závěrečná část je věnována kvalitativnímu výzkumu vycházejícímu ze školní etnografie. Cílem výzkumné části byla realizace studie z oblasti uměleckého vzdělávání praxe bavorských mateřských škol.

Annotations

The bachelor work titled “Teaching arts in Bavarian nursery schools” is divided into three parts. The first theoretical part deals with comparative pedagogy, its theory and methodology. The second part is focused on the concept of teaching arts in the Czech Republic and Germany and related curricular documents. The final part includes qualitative research based on school ethnography. The aim of the research part was the realisation of the study in the field of teaching arts practice in Bavarian nursery schools.

Klíčová slova

srovnávací pedagogika, výtvarná výchova, německá pedagogika umění, kurikulární dokumenty, školní etnografie

Key words

comparative pedagogy, teaching arts, German pedagogy of arts, curricular documents, school ethnography

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené odborné literatury a zdrojů informací.

V Plzni 27. června 2014

.....

podpis

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Věře Uhl Skřivanové, Ph.D. za zajímavou volbu tématu, odborné vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce.

Zároveň děkuji všem pedagogům Fakulty pedagogické ZČU v Plzni za předávání odborných znalostí v průběhu mého vysokoškolského studia.

V Plzni 27. června 2014

.....

podpis

Obsah

Úvod.....	3
Cíl bakalářské práce	5
1 Oblast srovnávací pedagogiky	6
1.1 Význam srovnávací pedagogiky	6
1.2 Definice pojmu srovnávací pedagogika – její předmět a funkce	7
1.3 Teorie a metodologie srovnávací pedagogiky.....	8
1.4 Srovnávací pedagogika umění.....	9
2 Pojetí výtvarné výchovy	11
2.1 Výtvarná výchova v Čechách.....	11
2.1.1 Výtvarná výchova jako součást estetické výchovy.....	11
2.1.2 Výtvarná výchova na přelomu tisíciletí (J. Slavík).....	12
2.1.3 Proudny ve výtvarné výchově (V. Roeselová)	13
2.1.4 Pojetí výuky výtvarné výchovy učitelem (K. Brücknerová)	14
2.2 Současné koncepty německé pedagogiky umění	15
2.2.1 Významné koncepty a pojetí německé pedagogiky umění	15
2.2.2 Vlivy v rámci soudobé německé pedagogiky umění	17
2.3 Vzdělávací cíle evropských kurikulárních dokumentů	17
2.3.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (Česká republika)	19
2.3.2 Mateřská škola v systému vzdělávání v Německu	20
2.3.3 Bavorský vzdělávací a výchovný plán pro děti v centrech denní péče (Der Bayrische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung).....	21
2.3.4 Srovnávací tabulka vzdělávacích programů	22
2.3.5 Výtvarná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (Česká Republika)	24
2.3.6 Estetika, umění a kultura v Bavorském vzdělávacím a výchovném plánu pro děti v centrech denní péče.....	26
2.3.7 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání jako prostředek rozvoje osobnosti v kurikulárních dokumentech České republiky a Bavorska	29

3	Výzkumné šetření v praxi bavorských mateřských škol	32
3.1	Kvalitativní výzkum v pedagogice a jeho vybrané přístupy	32
3.2	Etnografické metody sběru dat.....	34
3.3	Záměr a cíl výzkumu, výzkumné otázky a metody.....	35
3.4	Výběr výzkumného vzorku a jeho deskripce	36
3.4.1	Mateřská škola Svatého Martina, Kirchroth (Bavorsko).....	37
3.4.2	Mateřská škola Duha, Straubing (Bavorsko).....	38
3.4.3	Mateřská škola Svatého Rafaela, Parkstetten (Bavorsko)	40
3.5	Běžný den v mateřské škole	42
3.6	Analýza vzdělávacích obsahů a cílů bavorských mateřských škol	45
3.6.1	Estetika, umění a kultura (Kirchroth)	46
3.6.2	Estetika, umění a kultura (Straubing)	47
3.6.3	Estetika, umění a kultura (Parkstetten)	49
3.6.4	Dotazníkové šetření – vzdělávací cíle očima bavorských vychovatelek	52
3.7	Srovnání očekávaných a realizovaných výstupů uměleckého vzdělávání vzorku bavorských mateřských škol a jejich interpretace.....	53
4	Závěr	56
	Resumé.....	59
	Seznam literatury a informačních zdrojů	60
	Seznam příloh	63
	Příloha 1: Hospitační záznamy	64
	Příloha 2 : Fotodokumentace k hospitačním záznamům	69
	Příloha 3: Přepis terénních poznámek.....	73
	Příloha 4: Týdenní plán (něm. Wochenüberblick).....	75
	Příloha 5: Ukázka vyplněných dotazníků	76
	Příloha 6: Potvrzení bavorských mateřských škol o realizaci terénního výzkumu	80

Úvod

Ve své práci se zabývám problematikou výtvarné výchovy v zahraniční školní praxi. Jako učitelka české mateřské školy jsem měla možnost bezprostředně zažít metody a formy práce výtvarných činností v českém prostředí. Hlavním úkolem výtvarné výchovy je rozvíjet kreativitu, fantazii, poznávání, ale také rozvíjet zručnost a technické dovednosti. Veškeré výtvarné činnosti, které jsou dětem v mateřské škole nabízeny, by měly vycházet z objevování, experimentu a získávání nových zkušeností. Prostřednictvím výtvarných činností děti zkoumají svět a prožívají radost z tvořivosti. V praxi českého i německého předškolního vzdělávání není výtvarná výchova samostatně vyčleněna a učivo je zpracováno v rámci celostního vzdělávání. Předškolní vzdělávání je zaměřeno na rozvoj osobnosti dítěte a z tohoto důvodu nelze opomenout fakt důležitosti výtvarného procesu, který by měl převládat nad výsledkem. Děti by měly svobodně tvořit a nenapodobovat vzory. Na konci výtvarné práce není atraktivní výsledek, ale obohacení vnímání dítěte a jeho prožitek. Ze své vlastní zkušenosti vím, že tomu tak vždy nebylo a není. V době současného studia a s tím související praxe jsem měla možnost opět nahlédnout do prostředí českých mateřských škol. Vystavené výtvarné práce vždy nevypovídají o kreativitě a vlastním výrazu dítěte. Proto jsem se rozhodla ve své bakalářské práci zaměřit na výzkum v zahraničí. Vstupem do bavorských mateřských škol jsem se chtěla přesvědčit, zda dobře propracovaná teorie je aplikovaná ve školní praxi a výsledky výzkumné sondy obohatit diskurs výtvarné výchovy.

V první kapitole se zabývám oblastí srovnávací pedagogiky, jejíž význam v současnosti stále narůstá. Objasňuji její teorii a metodologii v definicích J. Průchy a E. Walterové.

Kapitola druhá popisuje pojetí výtvarné výchovy v českém a německém prostředí. V českém prostředí charakterizují výtvarnou výchovu jako součást estetické výchovy, popisují vývojové tendence výtvarné výchovy na přelomu tisíciletí a zmiňují současné koncepty a pojetí tohoto oboru. Dále charakterizují současné koncepty německé pedagogiky umění.

Základem výzkumného šetření byla stručná charakteristika a analýza kurikulárních dokumentů předškolního vzdělávání České republiky a Bavorska, které

vychází z cílů vzdělávání definovaných Evropskou unií v roce 2000. Interpretuji a srovnávám obsah Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v České republice a Bavorského vzdělávacího a výchovného plánu pro děti v centrech denní péče. Zaměřuji se na vymezení výtvarné výchovy v obou dokumentech a závěrem analyzuji její cíle z hlediska rozvoje osobnosti dítěte.

Výzkumným šetřením se zabývá třetí kapitola. Nejprve definuji kvalitativní výzkum v pedagogice a jeho přístupy. Ve svém výzkumu se zabývám etnografickou studií, a proto jsem zvolila etnografické metody sběru dat, zejména zúčastněné pozorování. Charakterizuji výzkumný vzorek třech mateřských škol v Bavorsku na základě analýzy školních dokumentů a pozorování. Provádím typologii tvořivých činností na základě hospitační činnosti, rozhovorů a analýzy tematických plánů jednotlivých mateřských škol.

Cíl bakalářské práce

Cílem mé bakalářské práce je realizace přeshraniční studie z oblasti uměleckého vzdělávání bavorských mateřských škol.

Dílčí cíle

1. Deskripce a komparace vzdělávacích kurikulárních dokumentů uměleckého vzdělávání mateřských škol v ČR a Bavorsku se zaměřením na jejich vzdělávací obsahy.
2. Analýza oborových vzdělávacích obsahů českých a bavorských kurikulárních dokumentů.
3. Deskripce realizovaných oborových vzdělávacích obsahů konkrétních vzdělávacích nabídek v bavorských mateřských školách a jejich srovnání se vzdělávacími cíli bavorských kurikulárních dokumentů pro předškolní výchovu.

1 Oblast srovnávací pedagogiky

1.1 Význam srovnávací pedagogiky

Vzdělanost patří k významným civilizačním hodnotám. V různých formách existuje vzdělání všude ve světě. Podoby vzdělávacích procesů jednotlivých zemí se od sebe liší historickými, náboženskými, kulturními, ekonomickými podmínkami a mnoha dalšími faktory. Každá země má zájem o svůj další rozvoj ve všech sférách a z tohoto důvodu se snaží zdokonalovat svůj vzdělávací systém. Na jedné straně je vzdělávací systém každé země ovlivněn jedinečností a vlastními specifiky a na straně druhé je ovlivňován vzdělávacími systémy jiných zemí. Průcha (1999, s. 15) nazývá tento trend ovlivňování, propojování a sbližování vzdělávacích systémů na mezinárodní úrovni „*globalizací ve světě vzdělávání*“. Globalizace se projevuje ve školské politice propojením vývoje vlastních vzdělávacích systémů s poznatky vzdělávacích systémů v jiných zemích.

Specifika objevující se v různých vzdělávacích systémech světa zkoumá komparativní (srovnávací) pedagogika. V současnosti význam srovnávací pedagogiky v rámci globalizace vzdělávání v zemích Evropské unie stále více narůstá. Informace, které jsou výsledkem komparativních studií, napomáhají zlepšovat stávající vzdělávání dané země, ale také se zaměřit na další vývoj v oblasti vzdělávání. Informace výzkumů srovnávací pedagogiky ovlivňují i názory rodičů žáků, politiků i širší veřejnosti na problematiku vzdělávání.

V českých zemích se srovnávací pedagogika dostala do popředí zájmu po listopadu 1989 v souvislosti s transformací českého školství. Z počátku se česká srovnávací pedagogika zaměřovala pouze na deskriptivní popis vzdělávacích systémů. Na základě zdrojů informací zahraniční literatury a vzdělávacích informačních sítí (např. Eurydice) se později od této deskripce ustupuje a česká srovnávací pedagogika se zapojuje do společných výzkumných projektů skupiny evropských zemí. V popředí zájmu zkoumání jsou oblasti inkluzivního vzdělávání, projektování profesní přípravy učitelů, využívání informačních a komunikačních technologií ve škole apod. Výzkumná šetření umožňují objasnit vlastní aktuální problémy, ale i komparaci jejich řešení s dalšími zeměmi.

V publikační činnosti není věnována oblasti srovnávací pedagogiky dostatečná pozornost. V posledních letech se studie zaměřují na srovnávání určitých problémů ve více vzdělávacích systémech a na různých úrovních. Výzkumy se zakládají na problémových situacích, příkladech a případových studiích. Na základě těchto výzkumů se začleňují do pojmové struktury pedagogiky nové pojmy - kompetence, kurikulum, inkluze, exkluze, reflexe, sebereflexe, evaluace, apod. (Greger, Ježková 2006).

1.2 Definice pojmu srovnávací pedagogika – její předmět a funkce

„Srovnávací (komparativní) pedagogika označuje jednak teorie, jednak výzkumné aktivity, které se zabývají zkoumáním charakteristik a fungováním vzdělávacích systémů různých zemí, jejich popisem, srovnáním a hodnocením.“ (Průcha 2006, s. 19)

Srovnávací pedagogiku můžeme charakterizovat jako pedagogickou vědu, která zkoumá určitá pedagogická fakta a jevy v závislosti na politické, sociálně ekonomické a kulturní situaci. Srovnává shody a rozdíly ve dvou nebo více zemích, oblastech, kontinentech nebo také celosvětově. Toto zkoumání umožňuje proniknout do vzdělávacích systémů a vyvodit určitá zobecnění směřující ke zlepšení vzdělávání.

Srovnávací pedagogika je věda **multidisciplinární**. Opírá se o poznatky a přístupy jiných věd, které prohlubuje a doplňuje. Nejvýznamnější jsou poznatky obecné pedagogiky a dějin pedagogiky. Obecná pedagogika umožňuje srovnávací pedagogice rozpracovávat a zpřesňovat systém pedagogických kategorií. Dějiny pedagogiky analyzují vznik a vývoj jednotlivých školských systémů a vzdělávání. Na základě této analýzy srovnávací pedagogika objasňuje úroveň vzdělávání s možností porovnání minulého a současného stavu. Srovnávací pedagogika čerpá i z jiných společenských věd, jako je psychologie, filozofie, ekonomika, sociologie a nejnověji také etnografie. Svými poznatky a výzkumem obohacuje metodologii těchto věd.

Významnou funkci má srovnávací pedagogika i v oblasti multikultury. Poskytuje-li poznatky o školství v jiných zemích, přispívá tak k mezinárodnímu poznání a porozumění a částečně ovlivňuje boj proti xenofobii a nacionalistickým tendencím.

1.3 Teorie a metodologie srovnávací pedagogiky

Podle Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš 2009) není termín srovnávací pedagogika jednoznačný. „Označuje:

- 1) *výzkumnou metodu - srovnávací analýza,*
- 2) *vědeckou disciplínu zabývající se srovnáváním vzdělávacích systémů nebo jejich částí ve dvou nebo více zemích,*
- 3) *oblast výzkumných aktivit zaměřených na shromažďování poznatků o vzdělávání v různých zemích - mezinárodní pedagogika.“*

Průcha (2006) řadí mezi základní principy metodologie srovnávací pedagogiky teoretický výklad, empirickou deskripci, kvantitativní procedury a kvalitativní metody a požaduje komplexní přístup ke komparaci. Mezi předměty komparace počítá nejen struktury školství, ale i

- podmínky, procesy a produkty školní edukace v různých zemích,
- kurikula, vzdělávací programy a didaktické prostředky (učebnice aj.),
- sociální, ekonomické, demografické a kulturní determinanty vzdělávacích systémů,
- školskou politiku, administrativu a legislativu,
- řízení a financování školství,
- vztahy mezi rodiči, veřejností, obcemi, zaměstnavateli,
- vztahy mezi sociální stratifikací zemí a přístupem ke vzdělávání,
- vztahy mezi vzděláváním a trhem práce aj.

Podle Walterové (2004) můžeme teorii a metodologii srovnávací (komparativní) pedagogiky rozdělit do dvou částí:

- 1) Skutečná komparace vzdělávacích systémů, popisy, dokumentace a analýza. Tento popis neboli deskripce vzdělávacích systémů má důležitou intervenční funkci, tj. zprostředkování poznatků o vzdělávání v jedné zemi do země jiné (jiných zemí). Dochází tak k ovlivňování vzdělávací politiky a vzdělávací praxe země, do níž jsou tyto informace přenášeny.
- 2) Srovnávací pedagogika vychází z metodologických a teoretických přístupů sociálních věd (sociologie, psychologie, etnologie). Tyto přístupy popisují a analyzují edukační procesy v rodině, ve škole i ve formálním vzdělávání a jsou ovlivněny specifikou určité kultury. Data a dokumenty o specifických kulturních vzorcích se týkají především dětí, rodičů, učitelů, školy atd.

Základní výzkumnou metodou srovnávací pedagogiky je **srovnávací analýza**. Tato metoda je založena na přímém srovnávání vzdělávacích systémů a jevů. V mezinárodně srovnávacích výzkumech však často přímé srovnání nelze vyjádřit. Jako základ pro srovnání jsou vyhledávány pouze jevy ekvivalentní, neboť vzdělávací systémy a jevy jsou složité, komplexní a ojedinělé.

Z uvedené charakteristiky vyplývá, že rámec srovnávací pedagogiky je velice široký. Srovnávací analýza má základ nejen ve studii vzdělávacích systémů, ale je třeba zaměřit se na studii všech determinantů vzdělávání. Vzdělávací systémy lze popsat bez poznání specifičnosti kultury dané země. Ke skutečné analýze je třeba se opřít o poznatky a souvislosti běžných sociálních věd a mít náhled do podmínek vzdělávání, školské politiky, financování školství, vztahy mezi školou a rodiči a přístupy ke vzdělání.

1.4 Srovnávací pedagogika umění

Podle Věry Uhl Skřivanové (2011) je oblast česko-německé srovnávací pedagogiky dosud málo prozkoumána. Nebylo publikováno mnoho informací a taktéž nedochází k přímému srovnání českého a německého pojetí pedagogiky umění.

Komparativních prací v oblasti pedagogiky umění není mnoho a v českém prostředí je tato **pedagogická disciplína v začátcích**. Většina vzniklých prací je zaměřena na srovnávání obsahu kurikulárních dokumentů. Dochází ke srovnávání definic, obsahů a základních charakteristik kurikula. Srovnávací studie jsou náročné, neboť neexistuje propracovaná metodologie této pedagogické disciplíny. Pozorování a zkoumání by mělo být systematické a opírat se o znalost učebních plánů, vzdělávacích cílů a školského systému.

Autorem, na jehož práci lze navázat v oblasti česko-německé problematiky, byl na konci 80. let 20. stol. Jaromír Uždil. Obsahem jeho publikací byly německé překlady odborné literatury. Terminologie německého výtvarného oboru se stala zdrojem nových poznatků českého výtvarného oboru. Zprostředkoval také poznatky z oblasti psychologie výtvarného projevu a vliv dějin umění na pedagogiku umění, zejména vliv Bauhausu.

V německém prostředí přibližuje českou výtvarnou výchovu publikace J. Koblara a O.Scholzeho *Ästhetische Erziehung in der Tschechische Republik*. Jedná

se o komparativní práci, která popisuje nejen změny ve výtvarné výchově zejména po roce 1989, ale i změny celého českého vzdělávacího systému. Významná je tato publikace i v rovině překladu české terminologie do německé.

Soudobé německé pedagogice umění se v Čechách věnuje např. H. Babyrádová, která ve své práci popisuje zkušenosti ze spolupráce s norimberskými pedagogy z Fakulty vědy o výchově. Sledovala zde tvorbu sluchově postižených dětí volně inspirovanou uměleckými díly.

Od roku 2004 se výzkumu v komparativní pedagogice věnuje Věra Uhl Skřivanová. Její publikace Pojetí vzdělávacích cílů v ČR a Německu aneb umělecko-pedagogická interpretace kurikulárních dokumentů českých a bavorských gymnázií (Brno 2011) srovnává na základě komparativního výzkumu kurikulum a současnou praxi výtvarné výchovy v České republice a v Německu.

2 Pojetí výtvarné výchovy

2.1 Výtvarná výchova v Čechách

Pro orientaci v současném stavu výtvarného oboru je třeba proniknout do kontextu problematiky z hlediska obecného pojetí výtvarné výchovy a jejího vývoje. Vhled do situace v oboru nabízí následná přehledová studie týkající se obecného pojetí výtvarné výchovy, jejích tendencí a proudů. V souvislosti s rozvojem umění nelze opomenout nové koncepce výuky, které jsou ovlivněny z velké části osobnostním pojetím výuky učitelem - umělcem. Tyto materiály charakterizují situaci od roku 2000 až do současnosti a podávají základní informace uměleckého vzdělávání.

2.1.1 Výtvarná výchova jako součást estetické výchovy

V českém prostředí je nejčastěji výtvarná výchova zahrnuta pod pojem estetická výchova jako jeden z jejích oborů. Cílem estetické výchovy je navozování **potřeby estetických prožitků a estetického sebevyjádření**. Současně rozvíjí hodnotící vztah člověka k estetickým jevům. Uskutečňuje se prostředky uměleckými a mimouměleckými. Estetická výchova uskutečňovaná uměleckými prostředky je označována jako výchova umělecká. Je zaměřena na výchovu estetického vztahu k umění a na všeobecné základy dovedností a návyků zacházet s tvořivými prvky umění. Umění se stává jak cílem výchovy (výchova k umění), tak současně i jejím prostředkem (výchova uměním). Estetická výchova rozvíjí osobnost jedince po stránce receptivní (vnímání, chápání, prožívání a hodnocení) a také po stránce aktivní (vlastní estetické působení a tvorba).

Cíle estetické výchovy (Malach 2010, s. 64):

- a) *„naučit člověka vnímat, chápat a hodnotit krásu v umění i mimo umění,*
- b) *rozvíjet umělecké schopnosti a dovednosti reprodukční (interpretační) i produkční (tvořivé),*
- c) *naučit se poznávat krásu v umění tak, že se seznámíme:*
 - *s díly národní a světové kultury,*
 - *s tvůrci a interprety uměleckých děl,*
 - *s uměleckými slohy a vývojovými etapami umění,*

- d) *naučit se poznávat krásu v mimouměleckém světě – v přírodě, společnosti, osobním životě a odlišit ji od nevkusu“.*

2.1.2 Výtvarná výchova na přelomu tisíciletí (J. Slavík)

Vývojové tendence české výtvarné výchovy vedou podle Slavíka (2005) k pozitivním a progresivním změnám, které zohledňují především žákovu osobnost a jeho způsoby poznávání.

V různých koncepcích výuky se stěžejní stává tvořivost jako základní potřeba **vyjadřování a komunikace podporující všechny osobnostní složky vývoje jedince**. Tvůrčí činnost se stává předmětem učení a respektuje žákovo vnímání a jeho osobitý způsob poznávání. Pojetí výuky je ovlivněno nejen osobností žáka, ale i osobností učitele a jeho profesní připraveností.

Výtvarný obor v rovině teoretické a didaktické zvyšuje svoji úroveň vlivem pedagogického konstruktivismu, který podněcuje žáka k aktivitě využitím jeho individuálních zkušeností a dává prostor pro komunikaci jak o umění, tak o vnímání okolního světa. Výuka v podobě **interpretace, reflexe a dialogu** tvoří jakýsi přechod od „tebeučení“ v „sebeučení“. Teorie a metodologie výtvarné výchovy se rozvíjí, v roce 1991 (poprvé v historii výtvarné výchovy) byly schváleny osnovy tohoto vyučovacího předmětu pro čtyřletá gymnázia, vychází metodické publikace a příručky, které objasňují a popisují nové trendy ve výtvarném oboru (P. Šamšula). Hlavním cílem teorie i praxe výtvarné výchovy je spontánní tvořivost a její rozvoj v různých podobách. Všeobecně uznávanou a využívanou koncepcí výuky je koncept dlouhodobých projektů, který vychází z logického uspořádání učiva v podobě metodických řad spojených jedním tématem. Systematickým rozpracováním tématu dochází k rozvoji úrovně výtvarně technických schopností žáků.

Zcela nový rozměr získává výtvarná výchova vlivem **arteterapie** a dramatické výchovy. Vznikají psychodynamické koncepce, jejichž základem je obrazotvornost spojená s aktivitou žáka, která vede k vyjádření jeho fantazijních představ. Z těchto koncepcí se později vyvíjí **artefiletika** jako pojetí výchovy, které používá některé prostředky arteterapie (např. výrazovou hru, reflektivní skupinový dialog). Reflektivně dialogický přístup výuky využívá umění k dalšímu vzdělávání. Pracuje s uměleckými díly, s principy umění a na základě reflektivního dialogu se rozvíjí učení, poznávání

a osobní tvorba žáka. Výtvarná výchova tak směřuje k „reflektivnímu, dialogickému a interaktivnímu poznání“.

2.1.3 Proudý ve výtvarné výchově (V. Roeselová)

V uměleckém školství se podle Roeselové (2000) od jednotného pojetí výtvarné výchovy odvíjí mnoho **alternativních koncepcí výuky**, které jsou ovlivněny aktuálním vývojem umění, médií a poznatky z psychologie a dalších věd. Koncepce jsou velice různorodé a každá má svůj pedagogický záměr a strukturu, kterou pedagog sám rozvíjí a přizpůsobuje jednotlivému typu školy. Koncepce jsou rozděleny podle výchovných záměrů na:

1) *Výtvarné vyjadřování v kresbě, malbě, grafice a modelování*

Zvládnutím výtvarné technologie (kresby, malby, grafiky, dekorativních činností, modelování, objektové a akční tvorby) žáci poznávají výtvarný jazyk a rozvíjí výtvarné dovednosti. Koncepce se zaměřuje také na téma, které žáci znají a vychází z jejich prožitku.

2) *Svět a jeho ztvárnění v materiálu*

Tato koncepce zahrnuje šest studijních programů uměleckořemeslného pojetí - keramiku, grafiku, textilní tvorbu, plastiku, fotografování a kinematografickou tvorbu. Tvůrčí pojetí výuky je charakteristické experimentováním s hmotou, nástroji a přístroji a vybízí k různým možnostem ztvárnění tématu.

3) *Spojení linie, barvy, tvaru a zajímavého námětu*

Program vede děti od spontánního projevu ke komponování na základě uvědomování si kompozičních přístupů. Náměty a výtvarné formy se opírají o ukázky profesionální výtvarné tvorby.

4) *Metodické impulsy*

Základem metodických impulsů je kontakt s uměním. Vlastní výtvarnou tvorbou žák zkoumá význam výtvarných prvků a jejich vztahů. Významnou složkou tohoto programu je zobrazování vizuální skutečnosti, při kterém dochází k přenesení vjemů a dalších složek psychiky do umělecké tvorby.

5) *Most mezi výtvarným projevem dětství a dospívání*

Tato koncepce reaguje na tzv. krizi výtvarného projevu a hledá způsoby výtvarného vyjádření, které zohledňují vývojové komplikace žáků vzhledem

k výtvarnému projevu. Rozděluje učební látku do čtyř oddílů: výtvarnou výpověď, setkávání se skutečností, poznávání výtvarného řádu a výtvarnou kulturu. Oddíly jsou provázány jednotlivými tématy ve formě výtvarných řad a projektů.

6) *Poznávání, prožívání a hodnocení světa*

Program se opírá o existenci života na naší planetě a její ohrožení. Je strukturován do pěti oddílů: Příroda, Prostředí vytvořené člověkem, Člověk, Vesmír a Znaký. Náměty jsou předkládány žákům jako inspirativní otázky a motivují je k individuálním výpovědím prostřednictvím vlastních forem.

7) *Duchovní a smyslová výchova*

Základem programu je výchova k poznání vlastní identity ve spojení s vnějším i vnitřním světem lidského života. Obsah programu je členěn do třech částí: Úvahy o všem živém, Poznávání sebe sama, Vnější a vnitřní prostor života. Těmito oblastmi směřuje duchovní a smyslová výchova k účtě k životu ve všech jeho formách.

8) *Artefiletika*

Východiskem koncepce artefiletiky je umělecký (výtvarný) zážitek, který směřuje žáka k poznání sebe sama na základě vlastní tvorby. Výtvarným zážitkem se žák setkává s námětem a v různých obměnách se k němu vrací. Učební látka se zaměřuje na využívání výrazu, komunikace a výtvarné formy.

2.1.4 Pojetí výuky výtvarné výchovy učitelem (K. Brücknerová)

Výzkumem pojetí výuky výtvarné výchovy učitelem – výtvarníkem se v současnosti zabývá Karla Brücknerová. V diskusích s učiteli se zaměřuje na oblasti **pojetí hodnot, smyslu a řádu výtvarné výchovy**. Výsledky svého výzkumu rozdělila do čtyř koncepcí podle kritérií pojetí výuky učiteli. (Brücknerová 2011)

V první koncepci „Manufaktura“ učitel směřuje žáky k preciznímu provedení při řešení výtvarného úkolu. Žáci se naučí dodržovat pracovní postupy, rozvíjí svoji manuální zručnost, ale chybí prostor pro jejich vlastní originalitu. Snahou učitele je dovést dítě co nejbližší vzoru. Proto se smyslem předmětu stává dosažení úspěchu skrze obsah.

V koncepci druhé „Škola“ pojímá výtvarnou výchovu jako výukový předmět, ve kterém vedou učitelé žáky ke konkrétním dovednostem. Zadaný úkol je většinou

jasně vymezen s přihlédnutím k tématům blízkým žákům. Témata tím dávají prostor pro vlastní vyjádření žáků. Kromě praktických dovedností chce učitel předávat žákům i teoretické znalosti.

Třetí koncepce „Hřiště“ charakterizuje výtvarnou výchovu jako zábavnou a relaxační formu tvoření. Úkolem učitele je navodit přátelskou atmosféru výuky s motivací výtvarné aktivity dětí. Zadání úkolů jsou atraktivní, originální a nevyžadují předchozí dovednosti. Často se jedná o úkoly skupinové pojímané formou nějaké hry. Důležité je vzájemné zaujetí všech pro činnost i pro spolupráci všech zúčastněných.

V poslední čtvrté koncepci „Ateliér“ je podstatou reflektující přístup učitele k práci. Na jedné straně je to, co chce dětem předat a na straně druhé respektuje osobnost žáka a jeho výtvarné vyjádření a postoje. Seznamuje děti s uměním, umožňuje žákům poznávat tvorbu a vnímání uměleckých děl. Na základě tohoto poznání pracuje s vlastním projevem žáků, který kultivuje, diskutuje o něm a zároveň ho nehodlá měnit. Snaží se navodit a inspirovat žáky k propojení světa umění a jejich vlastní tvorby.

2.2 Současné koncepce německé pedagogiky umění

Pedagogika umění v Německu je zaměřena především na zprostředkování vizuálních dovedností z různých oblastí umění. Samotná praxe uměleckého vzdělávání vyžaduje získávání dovedností, při kterých se **žáci stávají diváky, aktéry a učí se vzájemně si oponovat**. Na základě spolupráce mezi školními institucemi a umělci usiluje pedagogika umění o rozmanitost výuky, kterou přizpůsobuje sociálním změnám, potřebám i novým trendům v umění. (Kunstpädagogik, 2014)

2.2.1 Významné koncepce a pojetí německé pedagogiky umění

Podle Věry Uhl Skřivanové (2011, s. 25–27) je současná německá pedagogika umění vychází z několika koncepcí:

Estetická výchova (Ästhetische Erziehung)

Představitelem koncepce je německý pedagog Gunter Otto. Na základě jeho didaktické koncepce došlo k rozvoji vyučování umění a zavedení výtvarného umění jako vyučovacího předmětu do německých škol. Za hlavní metody výuky estetické výchovy považuje rozhovory, pozorování, sbírání, vytváření a porozumění obrazům. Obrazotvornost dětí se utváří vyjádřením vlastních zkušeností, ale i interpretovatelným

výtvarným dílem. Ve výuce je důležitý zážitek z tvorby, emocionalita a hlavně smyslovost. Pojem „obraz“ v estetické výchově je chápán plošně i prostorově.

Estetické vzdělávání (Ästhetische Bildung)

Tato koncepce v podstatě oponuje koncepci estetické výchovy. Jejím cílem je propojení obecné pedagogiky, pedagogiky umění a základů umění, přičemž větší část ve výuce zaujímá především umění. Výuka by měla být blíže umění a pedagog zaujímá roli umělce-didaktika a přibližuje umění za pomoci uměleckých postupů. Žák svou aktivní účastí ve vzdělávání, na základě vlastního díla, výtvarného experimentu a reflexe, získává individuální kompetence na základě svého vlastního díla, výtvarného experimentu a výtvarné práce. Společně pak dochází ke zjišťování a nacházení shodných skutečností a jevů v umění. Oproti koncepci estetické výchovy nedochází u žáka k ovlivňování v rámci výchovy a tím i k předem očekávanému výsledku.

Orientace obraznosti (Bildorientierung)

Koncepce obrazotvornosti se začala rozvíjet na počátku 21. století a opět navazuje na pojetí estetické výchovy Guntera Otta. Pedagogika umění se neorientuje pouze na umění, ale na veškeré obrazy, které nás obklopují tzv. prvky vizuálně obrazné komunikace. Prioritní se stává potřeba vizuální gramotnosti, určité kompetence porozumění nás obklopujících obrazů a zprostředkování této kompetence obraznosti žákům. Pedagogové a umělci pojetí orientace obraznosti pojmají porozumění obrazu jako podstatný předpoklad a součást všeobecného vzdělávání. Vzdělání se neobejde bez porozumění obrazu. Tímto však nejsou myšlena pouze výtvarná díla, ale veškerá vizuální komunikace. Tato komunikace je prezentována prostřednictvím vizuálních medií zejména v oblasti informačního a grafického designu.

Umělecké vzdělávání (Künstlerische Bildung)

Koncepce uměleckého vzdělávání je založena na propojení pedagogiky umění s uměním jako takovým. Umění zaujímá hlavní roli v procesu vzdělávání a cílem se stává umění života (Lebenkunst). Hlavní myšlenkou je přechod z umění do života. Dochází tak k rozvoji osobnosti člověka po všech stránkách. Nejen v oblasti rozvoje poznávacích procesů, ale také v oblasti morální a estetické. Učitel v tomto pojetí zprostředkovává dál umělecké zážitky a procesy, které zažívá sám na sobě.

Estetický výzkum (Ästhetische Forschung) a biografická orientace (Biografie-Orientierung)

Podstatou koncepce je umožnění a zprostředkování estetických zkušeností prostřednictvím soudobého umění. Vyučování umění je založeno na tvorbě žáka a na jeho sebeutváření prostřednictvím estetických procesů. Učitel nezadávat výtvarný úkol s předem daným cílem, ale preferuje vyučovací metodu projektové práce a práce v ateliéru. Výtvarný úkol žáci objevují sami na základě vlastního estetického zkoumání. Tím se učí porozumět vlastní nabyté zkušenosti a zpracovat ji. Hlavní představitelkou tohoto pojetí pedagogiky umění je v Německu Helga Kämpf-Jansen.

2.2.2 Vlivy v rámci soudobé německé pedagogiky umění

Umělecká výchova je protiváhou k technicky a kognitivně zaměřené výuce. Důležitým přínosem pedagogiky umění je její **kompenzační a terapeutický význam**. Úkolem a součástí profesní kompetence pedagogů je využít inspirace a podnětů umělecké tvorby k zprostředkování umění žákům.

Umění je velice rozmanité a využitelné různými způsoby, jeho hranice se neustále rozšiřují. Pedagogicko - umělecké vzdělávání **využívá performanci** jako uměleckou výrazovou formu, ale také jako jev a situaci blízkou běžnému životu. Významný je také **vliv digitálních medií**, která nabízí v soudobém umění mnoho tvůrčích a komunikačních možností, ale jsou také využívána v rámci školního vyučování. (Skřivanová, 2011)

2.3 Vzdělávací cíle evropských kurikulárních dokumentů

„Na Lisabonském summitu v roce 2000 Evropská rada schválila a definovala strategické směry a cíle Evropské unie ve vzdělávání:

Cíl 1.: Zvýšit kvalitu a efektivitu vzdělávacích systémů členských zemí

Cíl 2.: Usnadnit všem přístup ke vzdělávání

Cíl 3.: Otevřít vzdělávací systémy širšímu světu.“ (Vašutová 2006, s. 6)

Tyto cíle se stávají významnými determinanty kurikulárních reforem vzdělávacích systémů evropských zemí. Pod pojmem kurikulum se skrývá mnoho významů, a proto lze obtížně interpretovat význam tohoto slova. Obecně lze tento pojem vyložit jako vzdělávací plán, projekt výuky. Vzdělávacím plánem je v tomto

případě psaný dokument obsahující cíle vzdělávání, organizaci a strategii výuky, způsoby dosahování cílů. Jsou v něm též zahrnuty vzdělávací obsahy určitého stupně vzdělávání. V širším slova smyslu můžeme pod pojem kurikulum zahrnout veškeré zkušenosti, které žák získá v rámci vzdělávání. Tyto zkušenosti jsou ovlivněny nejen procesem výuky, ale i prostředím školy, klimatem školy a sociálním prostředím. Dochází k učení nejen ve škole, ale i k učení mimo školu.

Pojem kurikulum (Walterová 2004) je vykládán jako vzdělávací program, který zahrnuje cíl a očekávané výsledky, obsahy, prostředky dosažení cílů se zohledněním na podmínky škol. Kurikulum se stalo v evropských zemích základním prvkem vzdělávacích reforem. Prioritní při sestavování kurikula je osobnost člověka, jeho možnosti, hledání sebe sama. K tomuto procesu „vnitřního objevování“ musí být jedinec vybaven klíčovými kompetencemi. Klíčové kompetence by měly být výbavou každého jedince.

Klíčové kompetence jsou pod záštitou EU definovány jako přenosný a univerzálně použitelný soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a úspěšnou zaměstnatelnost. (Klíčové kompetence – nová výzva z EU I. 22. 10. 2005.)

Snahou členských států evropské unie je podporovat systémy vzdělávání na základě referenčního rámce, který definuje základní dovednosti získávané celoživotním učením. Definováno bylo osm klíčových kompetencí pro celoživotní učení jako základ společného evropského vzdělávání: (Doporučení Evropského parlamentu a Rady ze dne 18. prosince 2006 o klíčových schopnostech pro celoživotní učení. 31. 12. 2006)

- Komunikace v mateřském jazyce
- Komunikace v cizím jazyce
- Matematická gramotnost a kompetence v oblasti přírodních věd a technologií
- Kompetence v oblasti informační a komunikační technologie
- Učit se učit (kompetence k učení)
- Interpersonální, sociální a občanské kompetence
- Podnikatelské dovednosti
- Kulturní rozhled

Osvojování klíčových kompetencí rozvíjí osobnostní potenciál člověka a umožňuje mu přizpůsobovat se změnám ve společnosti na evropské úrovni.

Pro podporu evropské spolupráce v oblasti vzdělávání byla v roce 1980 zřízena Evropskou komisí **informační síť Eurydice**, která poskytuje informace o vzdělávacích systémech členských evropských zemí. Od Roku 2007 je Eurydice zařazena pod program Celoživotního učení EU. Z tohoto důvodu je jedním z jejích úkolů i průběžná kontrola obsahu a plnění cílů evropského vzdělávání a kompetencí celoživotního učení v kurikulárních dokumentech členských zemí.

2.3.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (Česká republika)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání v ČR je kurikulární dokument vycházející z Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR, tzv. Bílé knihy. Bílá kniha je dokument, jehož tvorba využívá srovnávacích analýz. „*Mezinárodní srovnávání je skrytou dimenzí tvorby dokumentu.*“ (Walterová 2006, s. 280).

Rámcový vzdělávací program byl vydán v roce 2001 (aktualizován v roce 2004) Výzkumným ústavem pedagogickým Praha. Vymezuje závazné rámce vzdělávání pro předškolní vzdělávání (RVP PV, s. 8-28). V úrovni obecné vymezuje tři rámcové cíle:

Cíl 1.: Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání.

Cíl 2.: Osvojení základních hodnot, na nichž je založena naše společnost.

Cíl 3.: Získávání osobnostních postojů, osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Tyto cíle jsou plněny v pěti oblastech:

- a) biologické - Dítě a jeho tělo,
- b) psychologické - Dítě a jeho psychika,
- c) interpersonální - Dítě a ten druhý,
- d) sociálně - kulturní - Dítě a společnost,
- e) enviromentální - Dítě a svět.

Pokud jsou rámcové cíle naplňovány, směřuje vzdělávání k utváření klíčových kompetencí. Za klíčové kompetence předškolního vzdělávání jsou považovány:

1. kompetence k učení - dítě se chce učit, učení je celoživotní proces;

2. kompetence k řešení problémů - dítě umí vytrvat nad problémem, hledat nová řešení problémů;
3. kompetence komunikativní - dítě má rádo svůj jazyk, je schopné a ochotné navazovat kontakt s druhým;
4. kompetence sociální a personální - dítě umí samostatně a svobodně rozhodnout, respektuje druhé, má schopnost empatie;
5. kompetence činnostní a občanské - dítě se zajímá o dění kolem sebe, učí se plánovat svoje činnosti a hry, uvědomuje si, že může ovlivňovat život kolem sebe.

Obsahem jednotlivých vzdělávacích oblastí jsou **dílčí vzdělávací cíle**, vymezené jako to, co pedagog u dítěte podporuje. **Vzdělávací nabídka** obsahuje činnosti a hry, které pedagog dítěti nabízí k dosažení cílů. V každé vzdělávací oblasti jsou také definovány **očekávané výstupy** jako soubor vědomostí a dovedností dítěte na konci předškolního období. Důležitou částí vymezení vzdělávacích oblastí v rámcově vzdělávacím plánu jsou rizika, která by měla eliminovat neúspěchy vzdělávání dětí.

2.3.2 Mateřská škola v systému vzdělávání v Německu

Na úrovni federální spadá předškolní vzdělávání a péče o děti pod Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (něm. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend) a na úrovni spolkových zemí částečně do správy ministerstva mládeže a sociálních věcí a částečně ministerstva školství a mládeže. Docházka do mateřských škol je dobrovolná. Úkolem mateřských škol je podporovat a doplňovat rodinnou výchovu. Při výchově a vzdělání dětí v mateřských školách je kladen důraz na rozvoj jejich samostatnosti a odpovědnosti. (Eurydice).

„Mateřská škola (Kindergarten) je tradiční a nejběžnější typ předškolního zařízení. Je určeno pro děti ve věku 3-6 let. Podle zákona z roku 1990 vymezuji péči o děti a mládež mají jednotlivé spolkové země ve své kompetenci legislativu primárního vzdělávání, avšak zřízení a financování je úkolem místních úřadů.

Školní mateřské školy (Schulkindergarten) jsou v některých spolkových zemích zřízeny pro děti, které dosáhly věku pro zahájení povinné školní docházky (tj. 6 let), avšak nejsou pro školní docházku ještě zralé. Tento typ zařízení je organizačně spjat se základními školami a v některých místech je označován jako „přípravná třída“ (Vorklasse, Vorschulklasse, Förderklasse).

Personál se stává jednak z pedagogických pracovníků, jednak z opatrovatelek. Pedagogické pracovníce nemají status učitelek, nýbrž jsou označovány jako vychovatelky (Erzieherinnen). Musí mít kvalifikaci sociálních pedagožek, kterou mohou získávat studiem ve středních odborných školách (Fachschulen für Sozialpädagogik). Tato odborná příprava trvá 3 roky, z toho 2 roky studia ve škole a 1 rok praktického výcviku v nějakém předškolním zařízení.“ (Průcha 1999, s. 60)

2.3.3 Bavorský vzdělávací a výchovný plán pro děti v centrech denní péče (Der Bayerische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung)

Bavorský vzdělávací a výchovný plán pro děti v centrech denní péče je dokument vydaný v roce 2006 Bavorským státním ministerstvem práce a sociálních věcí, rodiny a žen (něm. Bayerisches Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen) a Státním ústavem rané pedagogiky Mnichov (něm. Staatsinstitut für Frühpädagogik München). Vymezuje obsah vzdělávání v jeslích, mateřských školách a dětských domovech. Není platný pro děti v zařízeních vyžadující zvláštní péči. Bavorský vzdělávací plán pro děti v centrech denní péče je dokument koncipovaný jako knižní publikace o třech dílech:

1. Úvodní a základní informace
2. Vzdělávání a výchova dětí do zahájení školní docházky
3. Příloha

Celý dokument je pečlivě a podrobně **rozpracován formou metodické příručky**, která čerpá z odborné literatury. Tato literatura je v dokumentu citována. Orientace v dokumentu je složitá. Vazba mezi teorií a praxí je zřejmá, neboť u jednotlivých vzdělávacích oblastí jsou popisovány i **příklady z praxe**. Každá vzdělávací oblast zahrnuje: základní myšlenky, vzdělávací a výchovné cíle, podněty a příklady pro realizaci, propojení s ostatními oblastmi, klíčové otázky a příklady možného přístupu v praxi.

Výchovné a vzdělávací cíle jsou rozděleny do pěti oblastí:

Hodnotově se orientující a zodpovědně jednající děti (Wertorientierung und verantwortungsvoll handelnde Kinder).

Jazykově a mediálně kompetentní děti (Sprach- und medienkompetente Kinder).

Zvědavé a bádaivé děti (Fragende und forschende Kinder).

Umělecky aktivní děti (Künstlerisch aktive Kinder).

Zdatné děti (Stärke Kinder).

Výchovné a vzdělávací cíle směřují k utváření a rozvoji základních kompetencí dítěte (Der Bayerische Bildungs und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung, s 54 – 96):

- Vnímání sebe sama – dítě má zdravé sebevědomí a sebepojetí;
- Motivační kompetence – dítě je samostatné, umí se vyrovnat s obtížnými úkoly, umí regulovat vlastní chování, je zvědavé;
- Kognitivní kompetence – dítě rozvíjí smyslové vnímání, myšlení, paměť, představivost a kreativitu, umí řešit problémy;
- Fyzické kompetence – dítě se chová zodpovědně vůči vlastnímu zdraví a fyzické pohodě, umí regulovat fyzické napětí, rozvíjí hrubou a jemnou motoriku;
- Sociální kompetence – dítě umí komunikovat, spolupracovat, řešit konflikty, umí navazovat vztah s dospělými i vrstevníky;
- Rozvoj hodnot a sociální orientace – dítě má povědomí o morálních a etických hodnotách, učí se solidaritě i nestrannosti v jednání, vnímá a respektuje odlišnosti lidí;
- Schopnost a ochota převzít zodpovědnost – dítě je zodpovědné za své činy, umí přijímat zodpovědnost za ostatní, uvědomuje si zodpovědnost k ochraně životního prostředí;
- Schopnost a ochota demokratické účasti – dítě umí přijmout diskusi a pravidla hlasování, umí vložit a přehodnotit vlastní postoj;
- Studijní kompetence – naučit učit – dítě si cíleně obstarává informace, zpracovává je, umí je přenést do jiných činností a využívat v různých situacích;
- Kompetence zpracování změn a zatížení – dítě účinně zvládá změny a stres procesem učení a utvářením dovedností, znalostí a postojů.

2.3.4 Srovnávací tabulka vzdělávacích programů

Srovnání vzdělávacích dokumentů je velice obtížné, neboť **dokumenty jsou odlišně zpracované**. Rámcový vzdělávací program předškolní výchovy je více strukturovaný, přehlednější. Bavorský vzdělávací a výchovný plán je velice obsáhlý, obsahující informace rozšiřující jednotlivé pojmy čerpající z odborné literatury a praxe mateřských škol. Rámcový vzdělávací program slouží jako podklad pro tvorbu

Školních vzdělávacích programů. Z Bavorského vzdělávacího a výchovného plánu pro děti v centrech denní péče se vychází při tvorbě koncepce školy.

Základní údaje	Česká republika	Bavorsko
Název	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	Bavorský vzdělávací a výchovný plán pro děti v centrech denní péče do zahájení školní docházky
Rok vydání	2004	2006
Vydal	Výzkumný ústav pedagogický Praha	Bavorské ministerstvo práce a sociálních věcí Institut rané pedagogiky Mnichov
Rozsah	45 stran A4	488 stran
Obsah	Vymezení RVP PV v systému kurikulárních dokumentů Předškolní vzdělávání v systému vzdělávání a jeho organizace Vzdělávací obsah v RVP PV Vzdělávací oblasti Vzdělávací obsah ve školním vzdělávacím programu Podmínky předškolního vzdělávání Vzdělávání dětí se speciálně vzdělávacími potřebami a dětí nadaných Autoevaluace mateřské školy a hodnocení dětí Zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu Kritéria souladu rámcového a školního vzdělávacího programu Povinnosti předškolního pedagoga	Potřeba vzdělávacího plánu v předškolní oblasti Obraz člověka a zásady, které jsou základem vzdělávacího plánu Charakteristika vzdělávacího plánu Tvorba vzdělávacího plánu Základní kompetence dítěte Pravidla a normy vzdělávací perspektivy Vzdělávací oblasti Klíčové procesy kvality vzdělávání

	Slovníček použitých výrazů	
Vzdělávací oblasti	Dítě a jeho tělo Dítě a jeho psychika Dítě a ten druhý Dítě a společnost Dítě a svět	Hodnotově se orientující a zodpovědně jednající děti Jazykově a mediálně kompetentní děti Zvídavé a báдавé děti Umělecky aktivní děti Zdatné děti
Kompetence	Kompetence k učení Kompetence k řešení problémů Kompetence komunikativní Kompetence sociální a personální Kompetence činnostní a občanské	Vnímání sebe sama Motivační kompetence Kognitivní kompetence Fyzické kompetence Sociální kompetence Rozvoj hodnot a sociální orientace Schopnost a ochota převzít zodpovědnost Schopnost demokratické účasti Studijní kompetence - naučit se učit Kompetence zpracování změn a zatížení
Vymezení výtvarné výchovy	Není samostatně vymezena, prolíná do všech vzdělávacích oblastí	Ve vzdělávací oblasti umělecky aktivní děti v podoblasti Estetika, umění a kultura

2.3.5 Výtvarná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (Česká Republika)

Výtvarná výchova není samostatně v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání definována, nejsou vymezeny její cíle ani obsahy. Rozvoj tvořivosti dítěte je obsažen v **cílech a kompetencích jednotlivých oblastí a dále konkretizován**

v očekávaných výstupech. Podle Hazukové (2010) do obecných a specifických cílů můžeme např. zařadit:

- rozvoj tvůrčích schopností dětí, jejich fantazie, nadání, paměti, pozornosti a představivosti,
- rozvoj tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého vyjádření,
- rozvoj schopnosti a dovednosti vyjádřit pocity, dojmy a prožitky.

Vzdělávací nabídkou pedagoga ke splnění těchto cílů jsou hry (hudební, taneční, konstruktivní, výtvarné, dramatické) podporující tvořivost, představivost a fantazii. Pedagog nabízí aktivity a činnosti zaměřené na řešení problémů a tvůrčí aktivitu (slovesnou, dramatickou, literární, výtvarnou a pohybovou).

Mezi očekávané kompetence dítěte řadíme schopnost myslet kreativně při řešení tvořivých úkolů, vyjadřovat svou fantazii a představivost v tvořivých činnostech.

Analýzu Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v souvislosti s výtvarnými činnostmi provedla H. Hazuková ve své publikaci Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání. Podle Hazukové (2011) jsou v obsahu všech vzdělávacích oblastí zahrnuty **specificky výtvarné kompetence**, které umožňují výtvarné výchově podílet se na utváření obecných (klíčových) kompetencí uvedených v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Na základě této analýzy můžeme posoudit vliv výtvarných činností na rozvoj klíčových kompetencí předškolního vzdělávání.

Kompetence k učení	Rozvoj vizuální gramotnosti Poznávání výtvarných prostředků a jejich možností Osvojování tvůrčích postupů Poznávání jiných kultur prostřednictvím výtvarného umění
Kompetence k řešení problémů	Rozvoj tvořivosti Rozvoj výtvarné paměti, představivosti a fantazie Rozvoj myšlení v materiálu Schopnost vyjádřit prožitky výtvarnou formou
Kompetence komunikativní	Rozvoj slovní zásoby pojmenováváním výtvarných jevů

	Rozvoj komunikativních dovedností v týmové práci Schopnost dialogu při hodnotících aktivitách výtvarných činností
Kompetence sociální a personální	Schopnost porozumět výtvarnému projevu jiných Rozvoj prosociálních postojů při hodnocení ve výtvarné výchově Rozvoj kooperativních dovedností při skupinové práci Schopnost porozumět výtvarnému projevu jiného autora
Kompetence činností a občanské	Rozvoj výtvarně technických dovedností Rozvoj užívání zraku a hmatu Výtvarně estetické ozvláštnění prostředí Poznávání světa lidí prostřednictvím výtvarných úkolů

2.3.6 Estetika, umění a kultura v Bavorském vzdělávacím a výchovném plánu pro děti v centrech denní péče

Výtvarná výchova je v Bavorském vzdělávacím a výchovném plánu pro děti v centrech denní péče zahrnuta do **vzdělávací oblasti Umělecky aktivní děti v podoblasti Estetika, umění a kultura (něm. Ästhetik, Kunst und Kultur)**. Z překladu jsou vybrány stěžejní informace (s. 309–313).

Základní myšlenky

Základem estetického vzdělávání je rozvoj smyslového vnímání a kreativity. V dětském věku jsou estetická tvorba a rozvoj osobnosti těsně spojeny. Při setkání s kulturou dítě rozvíjí svůj kreativní a umělecký potenciál. Estetické zkušenosti se vyvíjí od narození vnímáním a zkoumáním okolního prostředí všemi smysly. První umělecko-estetické zkušenosti vedou **od uchopení k pochopení**.

Učení pomocí smyslů je základem vzdělávání dítěte. Estetické učení se také vyvíjí z komplexních procesů komunikace. Umělecké kompetence rozvíjí dítě v podnětném a podporujícím prostředí. Děti svým výtvarným vyjádřením prezentují svůj pohled na svět a my dospělí jsme vyzíváni k tomu, abychom tuto řeč obrazu

a formy rozšifrovali a naučili se v ní „číst“. Tato výrazová forma tvoří základ **komunikačních, tvůrčích a zručných schopností**. Pro kreativní proces je základ objevování a nacházení „nového“, proto vedeme děti k rozvoji představivosti, fantazie, myšlení a vědomému zabývání se různými formami vyobrazení světa (barvy, tvary, vůně, dotekové vjemy apod.)

Vzdělávací a výchovné cíle

Vzdělávací cíle jsou rozděleny do oblastí výtvarné a expresivní tvorby a do oblasti rozvoje schopnosti vnímání kulturního prožitku:

1. Výtvarná a expresivní tvorba

- zažít uznání, ocenění a radost a chuť tvořit,
- objevovat vlastní vyjadřovací a výtvarné cesty (např. kreslením, malováním, plastickou tvorbou, vyjadřováním pomocí řeči, gest, mimiky),
- uvědomit si, že pocity a myšlenky lze vyjádřit různými způsoby,
- zažít uměleckou tvorbu a scénické představení jako kolektivní proces,
- získat základní vědomosti o barvách a formách,
- vnímat vyjadřovací sílu barev a její působení na náladu a pocity,
- poznat různorodost kreativního materiálu, nástrojů, technik a principů,
- poznat vlastnosti a možnosti využití přírodních a umělých materiálů,
- vyzkoušet si různé role (úlohy) a umět je převzít od ostatních,
- vymýšlet, vytvářet a uskutečňovat vlastní divadelní hry,
- poznávat divadelní hry jiných autorů,
- získat a rozvíjet schopnost hry s loutkami a maňásky,
- komunikovat pomocí vlastních vyjadřovacích forem.

2. Rozvoj schopnosti vnímání kulturního prožitku

- vědomě vnímat okolí a kulturu všemi smysly,
- komunikovat o uměleckých dílech a formách vyjadřování z vlastních i cizích kulturních oblastí,
- objevovat a uvědomovat si tvorbu druhých a umět ji ocenit,
- zajímat se o historické i současné umění i o umění z jiných zemí,
- poznat různé grafické tvary (písmena), hravě je používat,
- rozvíjet základní porozumění toho, že „krása“ a „ošklivost“ jsou formy subjektivního vnímání.

Propojení s ostatními oblastmi vzdělávání

Estetické vzdělávání proniká téměř do každého orientačního plánu vzdělávacích oblastí. Zahrnuje všechny formy vyjadřování dítěte (řeč, mimiku a gesta, zpěv, tanec a pohyb). Kreativita spojená s fantazií se promítá i do oblastí jako je matematika, přírodní vědy a technika. Estetické procesy vzdělávání se překrývají např. v oblasti jazyka a literatury (sdílení smyslových dojmů prostřednictvím řeči, spojení jazykové a tvůrčí formy jako je grafické písmo a znaky, vytváření obrázkových knih, hraní divadla). Svět médií, informační a komunikační techniky vyzývá ke kreativní činnosti (malování, kreslení, modelování, kutilství, stavění objektů z písku). V oblasti hudební přetváří děti tóny a hudbu do obrazů, barevných kompozic a grafického písma, vymýšlí a vytváří zvukové obrázky a příběhy. Oblast pohybová, rytmická a taneční rozvíjí pohybovou představivost a kultivuje přirozený pohyb.

Podle vzoru H. Hazukové (2011) jsou v následující tabulce uvedeny základní kompetence dítěte Bavorského vzdělávacího a výchovného plánu pro děti v centrech denní péče a specificky výtvarné kompetence vzdělávacích a výchovných cílů (očekávaných výstupů) v oblasti Estetika, umění a kultura.

Vnímání sebe sama	Objevovat vlastní vyjadřovací cesty Uvědomovat si vlastní schopnosti
Motivační kompetence	Chůť tvořit na základě ocenění a uznání Experimentace v kreativním procesu vycházející ze zvědavosti
Kognitivní kompetence	Rozvoj smyslového vnímání Strukturalizace vlastního vnímání Rozvoj různých forem myšlení Rozvoj představivosti a fantazie Poznávat různé grafické tvary (písmena) Vnímat vyjadřovací sílu barev Zajímat se o současné a historické umění
Fyzické kompetence	Rozvoj jemné motoriky zacházením s výtvarným materiálem a nástroji
Sociální kompetence	Komunikace vlastní formou projevu

	Rozvoj různých forem jednání Komunikace o uměleckých dílech Zažít uměleckou tvorbu jako kolektivní proces Nechat se obohatit nápady ostatních
Rozvoj hodnot a sociální orientace	Objevovat cesty tvorby jiných a oceňovat je Porozumět pojmu „krása“ a „ošklivost“ jako formě subjektivního vnímání Chápat umění jako možnost poznávání jiných kultur
Schopnost a ochota převzít zodpovědnost	Zodpovědný přístup v průběhu vlastní i kolektivní tvořivé činnosti s cílem dosažení výsledku
Schopnost demokratické účasti	Využití a regulace svých vlastních nápadů v týmové činnosti Schopnost využít pravidla diskuse při kolektivní činnosti
Studijní kompetence – naučit se učit	Využití znalostí a dovedností kreativních činností ve hře a ostatních činnostech
Kompetence zpracování změn a zatížení	Rozvoj koncentrace a vytrvalosti při tvořivé práci

2.3.7 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání jako prostředek rozvoje osobnosti v kurikulárních dokumentech České republiky a Bavorska

Výtvarný projev rozvíjí osobnost dítěte po stránce fyzické (rozvoj motorických dovedností) a současně i po stránce psychické (rozvoj myšlení, poznávacích procesů, vůle, emocí). Na základě Piagetova rozdělení vývoje myšlenkových operací byla vypracována teorie vývoje dětského výtvarného projevu, která uvádí do souvislosti zákonitosti vývoje myšlení a dětský výtvarný projev. Období předškolního věku charakterizuje Piaget jako období předoperačního myšlení (od 2 do 7 až 8 let), které v první fázi rozvíjí představivost a symbolické označování (2 - 4 roky). Výtvarný projev v této fázi přechází od stadia čmáranic (období senzomotorické, do 2 let dítěte)

do stadia prvotního obrazu. V druhé fázi se je výtvarný projev ovlivněn názorným myšlením (od 4 do 7 až 8 let) a dochází k rozvoji kreslířského zobrazování a vytváření grafických typů.

Podle H. Hazukové (2011) je obsahem vzdělávacího procesu ve výtvarné výchově osvojování prostředků výtvarného jazyka. Tento jazyk sděluje informace pomocí zrakem a hmatem vnímatelných znaků. Potenciál výtvarných aktivit stále více ovlivňuje a formuje osobnost člověka. Rozvíjí vizuální vnímání, intuitivní myšlení, kritické myšlení, hodnotící postoje, motoriku, taktilní a kinestetické postoje a tvořivé schopnosti. Výtvarné aktivity formují osobnost po stránce diagnostické, terapeutické a kompenzační. **Výtvarné činnosti** rozděluje do čtyř činností: **poznávací** (rozvíjení poznávacích procesů), **hodnotově orientační** (senzibilita k okolí, zaujímání hodnotícího vztahu ke světu), **přetvářecí** (obecné tvořivé schopnosti, utváření pracovních návyků, kooperační a organizační činnost) a **komunikační** (komunikace verbálními i neverbálními prostředky). Na základě tohoto rozdělení byla provedena analýza programů předškolního vzdělávání České republiky a Bavorska.

Česká republika

Poznávací schopnosti	Představitost a fantazie Smyslové vnímání Tvořivé myšlení a tvořivé řešení problémů Osvojování postupů výtvarné tvorby Poznávání výtvarných vyjadřovacích prostředků a jejich výrazových možností
Komunikační schopnosti	Neverbální vyjadřování výtvarnou formou Hodnocení výtvarného projevu verbální formou Vyjádření pocitů, dojmů a prožitků výtvarnou formou Komunikace při skupinové nebo týmové výtvarné práci
Orientační schopnosti	Setkávání s přírodními a uměleckými estetickými podněty Seznamování s kulturou a uměním v podobě výtvarného umění Schopnost estetického cítění Kladný vztah k výtvarné kultuře Podvědomí o existenci jiných kultur prostřednictvím výtvarného umění

Přetvářecí schopnosti	Osvojení výtvarně technických dovedností Schopnost výtvarně estetického ozvláštňení prostředí Ovládání výtvarných technik Zacházení s výtvarným materiálem

Bavorsko

Poznávací schopnosti	Rozvoj myšlení výtvarnými cestami Rozvoj smyslového vnímání Základní vědomosti o barvách a tvarech Poznávat vlastnosti přírodních a umělých materiálů Poznávat a využívat grafické tvary Poznávat principy tvořivého formování (např. harmonie a napětí) Objevování výtvarné tvorby druhých, její ocenění
Komunikační schopnosti	Vyjádření pocitů, myšlenek a nápadů výtvarnou formou Dialog o uměleckých dílech a formách vyjadřování Komunikace prostřednictvím vlastní formy projevu Komunikace při kolektivní výtvarné torbě Obohatit se nápady druhých
Orientační schopnosti	Poznávat historii a současnost umění Hodnotit tvorbu jiných Vnímat vyjadřovací síly barev a její působení na náladu a city Porozumět umění jako možnosti přístupu k jiným kulturám Porozumět subjektivnímu vnímání „krásy“ a „ošklivosti“
Přetvářecí schopnosti	Míchání a experimentace s barvou Zacházení s různorodým výtvarným materiálem a nástroji Osvojování výtvarných technik

3 Výzkumné šetření v praxi bavorských mateřských škol

3.1 Kvalitativní výzkum v pedagogice a jeho vybrané přístupy

Pedagogický výzkum systematicky popisuje, analyzuje a objasňuje různé jevy výchovného a vzdělávacího procesu. Kvalitativní výzkum popisuje **jedinečnost, specifičnost a souvislosti zkoumaných jevů**, které nelze kvantifikovat. Poznatky výzkumu se formulují během pozorování a popisu daných jevů. Popis je velice podrobný a týká se jednotlivých případů. Popisují se např. jedna nebo několik tříd, skupina žáků, ale také názory a prožitky pozorovaných. Snahou je zachytit specifickou atmosféru života školy na základě pozorování a rozhovorů všech zúčastněných. Výsledky výzkumu jsou natolik jedinečné, že se nedají zobecňovat a formulovat do přesných dat a termínů (Průcha 2009).

Kvalitativní výzkum se realizuje intenzivně, v delším časovém úseku a v přirozeném prostředí. Při popisu celkového obrazu pozorovaného prostředí vychází výzkumník z analýzy svých detailních poznámek a osobních komentářů, z analýzy úředních dokumentů, obrazových nebo audiovizuálních záznamů. Obraz prostředí se dotváří v průběhu sběru dat jejich vyhodnocováním. Výsledky výzkumu jsou z části ovlivněny i osobou výzkumníka, jeho subjektivním dojmem.

Podle Švece (2009) při kvalitativním výzkumu převládá řada ustálených a vyzkoušených postupů. Jedním z nich je konstantní komparace. Jde o sled kroků, které probíhají současně. Na základě sběru a třídění dat a hledání souvislostí mezi nimi, dochází k jejich srovnávání a následnému vyvození teorie.

„V kostce se konstantní komparace odvíjí takto:

- 1. Volba výzkumného problému a zkoumaných osob.*
- 2. Hledání společných a rozdílných prvků v údajích, syntetizace. Formulování kategorií jevů. (Hypotéza se však ještě nestanovuje.)*
- 3. Další sbírání údajů zaměřené na zpřesnění kategorií. Nevhodné kategorie se vylučují, nové se přijímají. Zjišťují se vztahy mezi nimi. Formulování hypotézy.*
- 4. Další přesňování pohledu – nacházení společných rysů a pravidelností.“ (Švec 2009, s. 64)*

Obsahy a názvy přístupu kvalitativního výzkumu se v literatuře často překrývají. Ve výzkumném šetření bavorských mateřských škol byly použity přístupy případové studie a etnografické studie (kazuistiky). Orientace v praxi českých mateřských škol umožnila snadnější porozumění kontextu zahraničního předškolního vzdělávání a získávání stěžejních informací výzkumu.

1. Případová studie

Případová studie je založena na sběru velkého množství dat od jednoho nebo více jedinců. Na základě důkladného prozkoumání jednoho případu předpokládá porozumění jiným podobným příkladům. V závěru se případ zahrnuje do širších souvislostí.

2. Etnografická studie (kazuistika)

Etnografická studie využívá pozorování běžného a každodenního života skupiny k vytvoření komplexního obrazu sledované skupiny. Prozkoumáváním jevů a vztahů ve skupině získávají data a údaje konkrétní význam. Základem etnografického výzkumu je delší setrvání v každodenním životě skupiny. Účast ve skupině může být otevřená nebo skrytá a slouží ke shromažďování všech dostupných dat. Plán výzkumu by měl být pružný, aby ho etnograf mohl přizpůsobovat různým situacím, změnám a potřebám. Neméně důležité je dokumentování a zaznamenávání pozorovaného, slyšeného a prožitého. Záznam se provádí během pozorování, nebo následně po pozorování. Záznamy jsou ovlivněny schopností výzkumníka zapamatovat si, přetransformovat a dále předat. (Hendl 2005, Švec 2011)

„Výzkumník si v terénu klade neustále tyto otázky:

- 1. Co se děje v dané terénní situaci?*
- 2. Co znamenají události pro účastníky situace?*
- 3. Co lidé musí vědět, aby byli schopni udělat to, co dělají v dané situaci?*
- 4. Jak lze vtáhnout to, co se děje v dané situaci, k dění v širším sociálním kontextu?*
- 5. Jak se liší organizace dění v této situaci od dění na jiných místech a v jiných časových okamžicích?“ (Hendl 2005, s. 118)*

Výzkum v bavorských mateřských školách je případovou studií a etnografickou kazuistikou, je zaměřen na studium školní praxe, popisuje každodenní život učitelů, žáků a personálu školy a zachycuje dění a atmosféru ve škole či třídě. Součástí výzkumných dat jsou obsahy školních dokumentů, třídních knih a kopie prací žáků.

3.2 Etnografické metody sběru dat

Podle Švece (2011) mezi základní etnografické metody patří zúčastněné pozorování, rozhovor, pasportizace a analýza dokumentů. Tyto metody byly využity při opakovaných vstupech do prostředí vybraných mateřských škol a hospitacích jejich denního režimu.

1. Zúčastněné pozorování

Role zúčastněného pozorovatele není jednoduchá. Úkolem hospitační činnosti v mateřských školách bylo co nejmenší narušení soukromí a režimu dne. Byly vedeny průběžné a podrobné terénní poznámky během hospitací a následné zhodnocení v hospitačním protokolu.

2. Rozhovor

Údaje získané rozhovorem s personálem mateřské školy umožnily zpřesnit a zkatégorizovat data získaná pozorováním a rozborem tematických plánů. Rozhovor byl veden vždy po hospitační činnosti otevřenými i uzavřenými otázkami. Na základě rozhovoru bylo možné potvrdit či vyvrátit hypotézu.

3. Pasportizace

Pasportizací školy se rozumí její popis. Ve výzkumném šetření se popisuje specifikace školy ve skupině škol stejného typu a statistické údaje školy (počet žáků ve třídě, škole). Dále škola jako budova a její vybavení.

4. Analýza textových dokumentů

Analýza textových dokumentů může být podkladem pro studii nebo doplňovat data získaná pozorováním nebo rozhovorem. Byly provedeny analýzy úředních dokumentů - Bavorského výchovně vzdělávacího plánu pro děti v centrech denní péče a tematických plánů jednotlivých mateřských škol. Do analýzy dokumentů osobní povahy můžeme zařadit tvořivé práce dětí.

3.3 Záměr a cíl výzkumu, výzkumné otázky a metody

Záměrem výzkumu je získat **data srovnávacího charakteru** vycházející z deskripce a srovnání kurikulárních dokumentů ČR a Bavorska. Následně realizovat výzkumnou sondu v praxi bavorských mateřských škol se zaměřením na realizované vzdělávací obsahy uměleckého vzdělávání a jejich hodnocení ve vztahu ke vzdělávacím cílům (očekávaným výstupům).

Cílem výzkumu je realizace srovnávací studie z oblasti uměleckého vzdělávání bavorských mateřských škol.

Dílčí cíle

1. Deskripce a komparace kurikulárních dokumentů uměleckého vzdělávání mateřských škol v ČR a Bavorsku se zaměřením na jejich vzdělávací obsahy.
2. Analýza oborových vzdělávacích obsahů českých a bavorských kurikulárních dokumentů.
3. Deskripce realizovaných oborových vzdělávacích obsahů konkrétních vzdělávacích nabídek v bavorských mateřských školách a jejich srovnání se vzdělávacími cíli bavorských kurikulárních dokumentů pro předškolní výchovu.

Výzkumné otázky

Jakým způsobem je výtvarná výchova koncipována v kurikulárních dokumentech bavorského předškolního vzdělávání?

Které vzdělávací cíle oboru výtvarná výchova jsou sledovány v rámcových plánech bavorských mateřských škol oproti českým RVP PV?

Které výtvarné aktivity je možné pozorovat v praxi bavorských MŠ ve vztahu k naplňování vzdělávacích cílů formulovaných v rámcových plánech této spolkové země?

Výzkumné metody

Pro práci z oblasti srovnávací pedagogiky byla využita jako základní metoda této disciplíny **srovnávací analýza**. Tato komparativní metoda byla použita při hledání společných kategorií srovnávací tabulky vzdělávacích programů českého a bavorského předškolního vzdělávání. Pohled na německé předškolní prostředí očima české

didaktiky se promítá ve srovnávání vzdělávacích cílů (očekávaných výstupů), kompetencí dítěte v Bavorském vzdělávacím a výchovném plánu pro děti v centrech denní péče, a dále pak v analýze výtvarné výchovy jako prostředku rozvoje osobnosti v kurikulárních dokumentech České republiky a Bavorska.

Pro charakteristiku a popis výzkumného vzorku byla vytvořena krátká **případová studie**, která slouží k vystižení základních rysů dané mateřské školy. Pozorování běžného života konkrétních škol a poznámky z hospitací byly vyhodnoceny **kvalitativní obsahovou analýzou** podle P. Mayringa (2007), protože tato metoda umožňuje vystihnout obsahové jádro zhlédnutého vyučování. K této analýze bylo využito tabulky V. Uhl Skřivanové (2011), která byla upravena pro potřeby mateřské školy. Cílem obsahové analýzy bylo identifikovat možnosti naplnění očekávaných výstupů výtvarné praxe bavorských mateřských škol.

3.4 Výběr výzkumného vzorku a jeho deskripce

Na začátku každého výzkumu je třeba si stanovit tzv. základní soubor, tedy „množinu všech prvků, patřících do okruhu osob nebo jevů, které mají být zkoumány v daném výzkumu“ (Pelikán 2004, s. 47). Za základní soubor tohoto výzkumu bylo možné považovat bavorské mateřské školy. Protože tento soubor je velice obsáhlý, bylo nutné přistoupit k tzv. záměrnému výběru. Podle Pelikána (tamtéž) výzkumník subjektivním výběrem zařazuje do vzorku takové jedince nebo jevy, které se mu zdají být typické a přizpůsobuje výběr také svým zkušenostem, možnostem a úsudku. Výběr výzkumného vzorku byl **záměrný** na základě třech typů škol z hlediska jejich zřizovatele.

Mateřská škola	Zřizovatel
Mateřská škola sv. Martina Kirchroth	Katolická církev sv. Víta v Kirchroth, obec Kirchroth
Mateřská škola Duha Straubing	AWO středisko sociálních služeb Straubing
Mateřská škola sv. Rafaela Parkstetten	Obec Parkstetten

Hospitace v mateřských školách probíhala v roce 2013. Do výchovně vzdělávacího procesu se podařilo proniknout především na doporučení známých.

Pro vstup do zařízení byla zvolena forma oslovení vedení jednotlivých mateřských škol. V praxi bylo hospitováno 80 hodin.

V průběhu výchovné a vzdělávací činnosti byly vedeny terénní poznámky do deníku a do záznamového archu. Byl sledován režim dne jednotlivých mateřských škol a jejich výchovně vzdělávací proces se zaměřením na zařazování tvořivých aktivit do volných i řízených činností. Záznamy z hospitací byly doplňovány záznamy z rozhovorů s vychovatelkami. Tyto rozhovory byly vedeny na téma vzdělávacích cílů konkrétních tvořivých aktivit – jak byly naplňovány a jak budou dále rozvíjeny. Pedagogické pracovnice byly požádány o vyplnění dotazníku, jehož cílem bylo objasnit obsahy a cíle tvořivých činností v rámcových plánech. Výsledné práce dětí byly fotografovány, bohužel nebylo umožněno fotografovat průběh tvořivých činností.

Deskripce byla provedena na základě charakteristiky a koncepce výzkumného vzorku s využitím metody pozorování a analýzy dokumentace škol.

3.4.1 Mateřská škola Svatého Martina, Kirchroth (Bavorsko)

Mateřská škola sv. Martina je církevní mateřská škola, která dříve sídlila v budově základní školy a od roku 2006 má svou vlastní budovu. Zřizovatelem je **Katolická farnost svatého Víta v Kirchroth a obec Kirchroth**.

Budova byla nově postavena v roce 2006. Přízemní budova má moderní vzhled, je prosklená, s menší školní zahradou, která má dva kouty s průlezkami. Uvnitř je budova uspořádána do třech tříd, dále se zde nachází menší tělocvična, místnost pro školní děti, sociální zařízení pro děti a učitelky, šatny s prostornými chodbami, které jsou také členěny do hracích koutků a po celý den využívány. Mateřská škola je otevřena denně od 7.00 hod. do 15.30 hod. a nabízí umístění pro 75 dětí, které je plně využito. Přestože je zřizovatelem katolická církev, mohou školu navštěvovat děti různého vyznání.

Děti jsou rozděleny do třech věkově smíšených (od 2,5 do 6 let) skupin (něm. Gruppe): Skupina Slunce (něm. Sonnengruppe), Skupina Hvězd (něm. Sterngruppe) a Skupina Měsíce (něm. Mondgruppe). Každá skupina má k dispozici jednu třídu členěnou do dvou světlých útulných místností a hracích koutků. Tyto koutky mají různé názvy a jsou v jednotlivých třídách různě uspořádány (Hrací a stavební koutek, Koutek s panenkami, Společenské hry, Tvořivý materiál, Přírodní materiál, Divadelní koutek,

Badatelský koutek, Počítačový koutek a Koutek s pomůckami Montessori). V hlavní místnosti je většina hracích koutků, ve vedlejší místnosti mají všechny tři třídy počítačový koutek, Montessori pomůcky a větší stůl, který je využíván zejména při skupinových pracích tvořivého charakteru.

Každou skupinu navštěvuje 25 dětí ve věku od tří do šesti let, všechny skupiny jsou smíšené. Výchovu a vzdělávání zajišťuje v každé skupině vždy jedna vychovatelka s pedagogickým vzděláním a jedna pečovatelka. Ve skupině Hvězd je vždy praktikantka, která zde vykonává svou praxi při studiu.

Hlavním mottem koncepce je „*Spolu – jeden pro druhého*“. Důraz je kladen na spolupráci rodiny a školy, která by měla být založena na vzájemné důvěře ve prospěch dítěte. Školní koncepce vychází z Bavorského vzdělávacího plánu pro děti v zařízeních denní péče. Mezi obecné cíle koncepce patří spokojenost dítěte při pobytu v mateřské škole, rozvoj samostatnosti a zodpovědnosti dítěte, aktivní účast dítěte ve vzdělávacím procesu za účelem rozvoje schopností a dovedností, seznámení s křesťanskou vírou. Výchovné a vzdělávací cíle jsou zařazeny do koncepce v souladu s oficiálním vzdělávacím plánem tak, aby rozvíjely kompetence dítěte.

V oblasti Estetika, umění a kultura jsou cíle definovány:

- návštěva lesní cesty,
- loutkové divadlo v MŠ,
- tvořivé práce,
- společné obrazy na plátno,
- výzdoba tříd a společných prostor.

Plánování výchovné a vzdělávací práce je společné pro všechny tři skupiny. Každých 14 dní plánují vychovatelky i pečovatelky společně tematický program, který obsahuje činnosti a cíle jednotlivých vzdělávacích oblastí. Témata jsou orientována na roční období, svátky a roční projekt „Tygrovy děti“, který je zaměřen na zdravý životní styl. Výtvarná výchova je v plánech definována jako tvořivá výchova.

3.4.2 Mateřská škola Duha, Straubing (Bavorsko)

Zřizovatelem mateřské školy Duha je **AWO Straubing, středisko sociálních služeb**. Škola byla nově postavena z iniciativy sdružení Rodinní přátelé Ittling v roce 1995.

Budova mateřské školy je netradičního vzhledu s vlastní příjezdovou cestou, sousedí se základní školou. Nabízí umístění pro 50 dětí. V roce 2013 byla budova rozšířena a přistavěna. V nových prostorech se nachází jesle s kapacitou 16 míst. Provoz mateřské školy je od 7.30 hod. do 14.00 hod., jesle jsou otevřeny od 7.30 hod. do 16.00 hod. Školní zahrada je vybavena průlezkami a pískovištěm. Vlivem přístavby byla zahrada zmenšena, ale je možno využívat prostory zahrady sousední základní školy. Škola i jesle mají společný vchod. Jesle i mateřská škola mají samostatné šatny.

Třídy jsou prostorné, s velkými prosklenými okny do školní zahrady. Každá třída má svůj podkrovní prostor, kde je místnost pro předškolní děti a hrací koutek. Třídy jsou spojeny přízemní i podkrovní chodbou. Podkrovní chodba je využívána ke společným hrám dětí, přízemní prosklený prostor je volně otevřený oběma skupinám a využíván jako tvořivá dílna. Zajímavou dekorací v prostorech třídy jsou malé obrazy na plátně, které děti namalují při zahájení docházky do mateřské školy a zůstávají tam až do doby jejího ukončení. Prostory chodeb jsou také členěny do hracích koutků a využívány k volným hrám dětí. Škola má i menší tělocvičnu, která je celodenně využívána, a to jak k volným hrám, tak i řízené výchovně vzdělávací činnosti.

Děti jsou rozděleny do dvou skupin: Skupina Medvědi (něm. Bärengruppe), Skupina Sloni (něm. Elefantgruppe). Každou skupinu navštěvuje 25 dětí věkového složení 3–6 let. V každé skupině pracuje s dětmi jedna vychovatelka a jedna pečovatelka.

Koncepce mateřské školy vychází z koncepce AWO sociálních služeb. K hlavním cílům vzdělávání patří poznávání životních hodnot, získávání dovedností pro celoživotní učení, podpora dětí při zvládnání změn a integrace handicapovaných dětí. Prioritou ve výchovně vzdělávací práci je forma zážitkového učení, při které si dítě uvědomuje vlastní identitu, rozvíjí důvěru ve vlastní schopnosti a učí se vyjadřovat vlastní potřeby. Vzdělávací cíle vychází z Bavorského vzdělávacího plánu pro děti v zařízeních denní péče a jsou zaměřeny na oblasti sociálního učení, interkulturního učení, tvořivosti, komunikaci, hudby, pohybu, kultury, náboženství, médií, jazykového vzdělávání, zdraví, životního prostředí a přírody.

Za důležitý prvek pedagogické práce je považována úzká spolupráce s rodiči a opatrovníky dětí. Mateřská škola také spolupracuje se základní školou, dětskou poradnou, charitou, zdravotním střediskem a Úřadem pro ochranu dětí.

Plánování vzdělávací a výchovné práce vychází z ročního plánu, který si vypracovává každá třída sama. Týdenní plán (něm. Wochenüberblick) je vpisován do předtištěné tabulky, která je strukturována podle výchovných oblastí. Témata jsou orientována podle ročních období nebo svátků.

3.4.3 Mateřská škola Svatého Rafaela, Parkstetten (Bavorsko)

Mateřská škola v obci Parkstetten má dlouholetou tradici, která sahá až do roku 1976. Zřizovatelem školy je **obec Parkstetten**, která je zodpovědná za údržbu a náklady na provoz.

Budova mateřské školy se nachází v blízkosti základní školy a obecního úřadu. V obci má škola dlouholetou tradici. Byla založena v roce 1976, od roku 1996 byla přistavována a rekonstruována. V roce 2004 byla přistavěna tělocvična, v roce 2007 prostory Péče o školní děti (něm. Hausbetreuung) a od roku 2011, kdy byly přistavěny jesle, má budova nynější podobu. Budova je jednopatrová s velkými okny do školní zahrady. Provoz mateřské školy je od 7.00 hodin do 16.30 hodin.

Interiér budovy mateřské školy je velice moderní, vkusný a je rozdělen do čtyř tříd. Čtyři skupiny (něm. Gruppe) navštěvují děti ve věku od 3 do 6 let. V každé skupině je okolo 25 dětí, jedna vychovatelka a jedna pečovatelka. Skupiny jsou pojmenovány podle obrázkové knihy H. Heine „Tři přátelé“ (něm. Die drei Freunde). Kohout Franz (něm. Franz von Hahn), Myšák Johnny (něm. Johnny Mauser), Prasátko Waldemar (něm. Waldemar von Schwein) a Přátelé (něm. Freunde).

Prostory všech tříd jsou stejně vybaveny. Mají vlastní kuchyňský kout, galerii, Koutek panenek, Stůl umění a řemesel, Konstruktivní koutek a Relaxační zónu. V galerii zahajují všechny třídy oficiální den Ranním kruhem, v Koutku panenek děti rozvíjí námětové hry a komunikaci, u Stolu umění a řemesel si rozvíjí svoji tvořivost a jemnou motoriku prací s různými materiály a nářadím. V konstruktivním koutku mají děti možnost pracovat s velkým množstvím stavebnic z různého materiálu. Relaxační zóna je místo odpočinku, kde děti najdou polštářky, deky, obrázkové knihy a na přání jim vychovatelka během volné hry předčítá.

Po tři dny v týdnu mohou děti využívat tzv. Otevřený prostor (Open space)
- Uměleckou dílnu, Ostrov snů, Divadelní hernu, Stolní fotbal, prostor chodby

a venkovní prostor. Tyto prostory mohou z každé skupiny využít dvě až tři děti a v každém prostoru je jim k dispozici vychovatelka nebo pečovatelka.

K pohybovým aktivitám je využívána prostorná a bohatě vybavená tělocvična. Školní zahrada je vkusně uspořádána, vybavena průlezkami, pískovištěm a inštantáriem.

Péče o školní děti probíhá v době od 13.00 hodin do 16.30 hodin. Děti si pod dohledem vychovatelky vypracovávají domácí úkoly a společně si hrají s dětmi z mateřské školy.

Hlavním mottem koncepce je výrok Alberta Einsteina „Učení je zážitek, všechno ostatní je jen informace.“ Za hlavní cíl výchovy a vzdělávání je považována sociální interakce dětí, vzájemný respekt a úcta k ostatním. Proto propaguje mateřská škola koncept Otevřený prostor. V domácí skupině získávají děti pocit bezpečí a sounáležitosti a při pobytu mimo vlastní skupinu posilují své sebevědomí, rozvíjí samostatnost a nezávislost, uspokojují svoje potřeby, rozvíjí komunikační dovednosti.

Kompetence dítěte jsou rozvíjeny výchovně vzdělávacími cíli vycházejícími z Bavorského vzdělávacího plánu pro děti v centrech denní péče, který je základem pedagogické práce. Estetické, kulturní a umělecké vzdělávání je v koncepci interpretováno jako „tvůrčí akt“, který je rozvíjen v různých oblastech a jehož základní hodnotou je rozvíjet tvořivost a radost z tvořivosti. Cílem je podporovat potřebu dítěte vyjádřit se. Vlastní představy a nápady rozvíjet prací s různými materiály a technikami.

V roce 2013 bylo **celoročním projektem školy „Kreativní umění“**. Cílem projektu bylo seznámit děti s deseti netradičními technikami výtvarné tvorby. Na začátku školního roku si každá skupina vytvořila svůj vlastní obraz, který byl vystaven před vchodem do třídy. Obrazy byly vytvářeny formou kolektivní práce. Na velký formát měly děti možnost použít temperové a olejové barvy a dále dotvářet různými druhy materiálů v podobě sklíček, korku, peří, kamenů. Po dobu třech měsíců, v období od 8. dubna do 31. července, byl výchovně vzdělávací plán školy intenzivně zaměřen na kreativitu tématem **„Velké umění malých rukou“**. Cílem tématu bylo poznat a vyzkoušet další techniky v kreativní oblasti. Projekt byl zakončen společnou výstavou děl dětí v prostorách mateřské školy. Každé dítě si odneslo domů knihu se svými díly vytvořenými různými technikami. Tým pedagogických pracovníků se rozhodl v tomto projektu pokračovat i další školní rok a zařazuje do výchovně vzdělávacích plánů vyzkoušené i nové techniky s různými náměty. Velký ohlas

u rodičů měl nástěnný kalendář, který nechala škola vyrobit z děl dětí, které vytvořily v rámci tohoto projektu.

Zajímavým rituálem života mateřské školy je Měsíční oslava narozenin (něm. Monatsgeburtstagfeier). V tento den je pro děti v každé skupině připraven bufet ovoce a zeleniny. V tento den vychovatelky s pečovatelkami připraví pro děti v prostorách mateřské školy překvapení. Nejčastěji divadelní představení nebo námětovou hru s plněním úkolů.

Plánování výchovně vzdělávací práce je týmové. Témata jsou projednávána na poradě pracovníků každých čtrnáct dní a vypracována do projektů na dobu 4 – 6 týdnů. Plánování vychází z ročního tématu se zaměřením na roční období, zážitky a situace ze života dětí.

3.5 Běžný den v mateřské škole

K popisu průběhu dne jednotlivých mateřských škol byla použita metoda **případové studie**, která vychází z analýzy týdenních plánů (něm. Wochenüberblick), z průběžných hospitací, analýzy poznámek a rozhovorů s personálem.

Mateřská škola Sv. Martina, Kirchroth

Děti se schází v jednotlivých třídách do 8.00 hod., pozdraví se s vychovatelkou podáním ruky. Vychovatelky oslovují křestními jmény. Rodiče často jdou do třídy s dětmi a povídají si s vychovatelkou. Po předchozí domluvě s vychovatelkou si děti vybírají hry v hracích koutcích. Ke hram mohou děti využít i prostory chodby, která je také uzpůsobena do hracích koutků, ale vzhledem k prostoru je využívána především k volným pohybovým aktivitám dětí. V tvořivém koutku (něm. Bastelnecke) jsou k volné hře nabízeny různé formáty a barvy papírů, kreslicí nástroje, nůžky a lepicí materiál.

Volná hra dětí je ukončena zvukovým signálem a následuje denní rituál Ranní kruh. Při tomto rituálu jsou přivítány všechny děti a vychovatelka vede s dětmi rozhovor zaměřený na téma týdne a nastiňuje dětem program dne. Ve Sluneční skupině se při ranním rituálu zapaluje svíčka a zpívá rituální píseň o kamarádství doprovázená pohybem. Po Ranním kruhu většinou následují společné nebo skupinové činnosti

vycházející z plánování výchovně vzdělávací činnosti. Během těchto činností probíhá svačina, kterou si děti do mateřské školy přinášejí z domova.

Nepsanou povinností každého předškolního dítěte je každý den zahrát si tzv. Předškolní hru, která je zaměřena na rozvoj logického myšlení. Pokud hru dítě splní, samo si vyznačí v tabulce splněný úkol. Tabulka je v deskách u vychovatelky na stole.

Tvořivé aktivity jsou z velké části prováděny skupinovou organizační formou se 4 – 6 dětmi pod vedením vychovatelky v tvořivém koutku, který je od třídy oddělen skleněnou stěnou a je možno ho uzavřít. Motivace dětí k tvořivé činnosti probíhá většinou kolektivně a poté vlastní činnost skupinově.

Po řízených činnostech následuje pobyt na školní zahradě, odkud je většina dětí vyzvedávána rodiči a odchází po rozloučení s podáním ruky domů. Děti, které ve škole zůstávají, si po obědě zajišťovaným mateřskou školou, opět vybírají hry podle vlastního zájmu. V odpoledních hodinách dále přichází děti z nižších ročníků základní školy s vychovatelkou ze skupiny Hvězd vypracovávají domácí úkoly a poté si hrají společně s dětmi navštěvujícími mateřskou školu.

Mateřská škola Duha, Straubing

Děti se schází v mateřské škole do 9.15 hodin. Pozdraví se s učitelkou podáním ruky. Volné hry dětí jsou velice klidné, probíhají z části v hracích koutcích a zčásti uprostřed třídy na koberci, kde si děti hlavně konstruují ze stavebnic. K volné hře jsou využívány i prostory chodeb, které svým prostorem umožňují pouze konstruktivní hry. Společně si zde hrají děti z obou skupin. Dále je k volné hře využívána tělocvična, kde jsou vždy po domluvě s vychovatelkou tři děti z každé skupiny. Zajímavostí je koutek v podkrovní části, který spojuje obě třídy. Dříve byl prostor uzpůsoben ke hře s auty, ale byl dětmi málo využíván. Nyní je prostor prázdný, pouze s několika polštářky a dětmi hojně využíván k relaxaci nebo ke vzájemným rozhovorům dětí.

Ve skupině Medvědi je Ranní kruh organizován formou společného sezení kolem kulatého koberce ve třídě. Děti se společně pozdraví a následuje volný rozhovor týkající se různých témat ze života dětí v rodině i v mateřské škole. Ve skupině Sloni Ranní kruh probíhá v podkrovním prostoru. Děti sedí kolem vychovatelky na koberci. Denním rituálem je zapálení svíčky a zazpívání písně. Poté vychovatelka seznamuje děti s **programem dne formou obrázků na kartičkách**, které děti seřazují podle

časové posloupnosti. Pokud jsou řízenou činností (něm. Gezielte Angebot) tvořivé aktivity, jsou **motivovány všechny děti najednou** při Ranním kruhu a poté následuje volná hra, při které jsou děti vyzývány k práci v tvořivém koutku, který je v prostoru spojujícím obě třídy. Vychovatelka se postupně věnuje skupince 2 – 3 dětí, které slovně motivuje nebo předvádí postup činnosti.

Po volné hře děti svačí. Po svačině se předškolní děti soustředí v předškolní místnosti, kde vychovatelka připraví hry a činnosti vycházející z projektu Poslouchat, naslouchat, učit se (něm. Hören, lauschen, lernen). Tento projekt je určen předškolním dětem a je zaměřen k přípravě vstupu dětí do základní školy. Nové znalosti dětí z jednotlivých oblastí jsou vždy ověřovány pracovními listy, které si každé dítě zakládá do svých desek. Mladší děti pokračují ve volné hře nebo jim pečovatka předčítá z knih. Kolem 11.00 hodin odchází obě skupiny společně na školní zahradu. Některé děti odchází s rodiči domů po 12.00 hodině rovnou ze školní zahrady. Ostatní se vrací do tříd a obědvají. Po obědě jsou obě skupiny spojeny a následují volné hry dětí do příchodu rodičů. V 14.00 hodin je provoz mateřské školy ukončen.

Mateřská škola Svatého Rafaela, Parkstetten

Provoz mateřské školy začíná v 7.00 hodin. Po příchodu do své skupiny se děti pozdraví s vychovatelkou a pečovatelkou podáním ruky a pozdravem.

Kolem 8.30 hodin začíná ve všech skupinách Ranní kruh vždy v prostoru na galerii. Ranní kruh je denním rituálem a je vždy zahájen zpěvem písně nebo krátkou modlitbou. Podle týdenního programu je organizován společně nebo skupinově. Poté následuje volná hra, která zabírá největší část dopoledne, a při které děti mohou využít prostory vlastní skupiny nebo tzv. Otevřený prostor. Děti mohou využít ke hrám i prostor na školní zahradě před okny třídy. Své rozhodnutí dají najevo umístěním vlastní portrétové fotografie do magnetické tabulky se symboly jednotlivých koutků Otevřeného prostoru. Tabulka je na viditelném místě, nejčastěji u východu ze třídy.

Pokud děti navštíví během volné hry **Uměleckou dílnu** (něm. Künstlerwerkstatt), mají možnost výběru z velkého množství materiálu ke spontánní tvořivé činnosti za podpory vychovatelky. Během volné hry se děti mohou postupně nasvačit u prostřeného stolu. Svačinu si nosí z domova. Vždy v pondělí je svačina společná. Po volné hře se děti vrací do svých domácích skupin a probíhají kolektivní řízené aktivity vycházející z plánovaného projektu mateřské školy.

Předškolní děti jsou zapojeny do projektu Vtipné povídky (něm. Lustiges Sprechzeichnen) a Země čísel (něm. Zahlenland). Tyto projekty jsou zaměřeny na cílenou přípravu dětí k vstupu do základní školy a jsou zařazovány pravidelně v týdenním plánu skupiny.

Dle časových možností následuje po řízených aktivitách pobyt na školní zahradě, odkud jsou děti vyzvedávány rodiči. Rozloučí se s vychovatelkou pozdravem a podáním ruky. Děti, zůstávající v mateřské škole, odchází na oběd, který je zajišťovaný mateřskou školou a probíhá v jedné třídě. Po obědě si děti hrají společně s dětmi z jiných skupin a dětmi ze základní školy. Organizace volné hry je stejná jako v dopoledních hodinách. Do 16.30 hodin jsou děti vyzvedávány rodiči a provoz mateřské školy ukončen.

3.6 Analýza vzdělávacích obsahů a cílů bavorských mateřských škol

Pro **analýzu vzdělávacích obsahů a cílů** bylo nutné prostudovat **kroniku školy** (něm. Chronik), která je ekvivalentem integrovaných bloků školních vzdělávacích programů českého předškolního vzdělávání. Obsahem kroniky jsou Rámcové plány (něm. Rahmenplan), které sestavuje pedagogický tým společně většinou na dvoutýdenní časové období. Rámcové plány obsahují výchovné a vzdělávací cíle všech vzdělávacích oblastí. Cílem rozboru těchto dokumentů bylo zaměřit se na cíle a náměty týkající se tvořivých a výtvarných činností vzdělávací oblasti Estetika, umění a kultura (něm. Ästhetik, Kunst und Kultur). Rovněž byla využita portfolia výtvarných prací dětí (něm. Schulmappe). Analýza všech dokumentů byla podpořena rozhovorem s vychovatelkami, při kterém byly objasněny záměry a postupy naplánovaných a realizovaných výtvarných činností. Cíle a náměty výtvarných činností kroniky školy jsou uvedeny v následujících tabulkách.

Poznámky z hospitací sloužily jako podklad pro **analýzu didaktického procesu**. Jedná se o obsahovou analýzu cílených aktivit vycházející z rámcových plánů výchovně vzdělávací činnosti. K vyhodnocení realizovaných výstupů byla použita **kvalitativní obsahová analýza** podle P. Mayringa (2007). K analýze, tvorbě kategorií, bylo využito tabulky V. Uhl Skřivanové (2011), která byla upravená pro potřeby mateřských škol (viz. Příloha 1). Výsledky analýz pozorovaných realizovaných výstupů jsou interpretovány pod tabulkami výtvarných a tvořivých činností kronik jednotlivých mateřských škol.

3.6.1 Estetika, umění a kultura (Kirchroth)

Tvořivé aktivity jsou v rámcovém plánu (něm. Rahmenplan) velice stručně charakterizovány. K jednotlivým tématům jsou uvedeny cíle a náměty, chybí obsah činností. Cíle a náměty nejsou nijak specifikovány pro mladší a starší děti.

Téma rámcového plánu (Rahmenplan)	Cíl výtvarného úkolu	Námět konkrétního výtvarného úkolu
Léto, letní slavnost	Dítě je kreativní	Sluneční clona Flip-flop (nalepování) Malování vodovými barvami „Léto“
Jaro	Dítě umí přesně stříhat	Stříhání „Hlemýžď“
Zubní lékař	Dítě tvoří z různých materiálů	Zub s vrtačkou
Tuky a oleje	Dítě poznává nové techniky	Vosková technika „Beruška a louka“
Zima	Dítě poznává různé techniky	Sněhová vločka – zapouštění barev
Živočišné potraviny	Dítě poznává různé techniky	Ryba se šupinami (loutka)
Velikonoce	Dítě poznává různé techniky	Kuře - nalepování papíru Svíčka - překlápěcí technika
Zvířata	Dítě poznává různé techniky	Otisk dlaně - kočka
Čarodějnice	Dítě poznává různé techniky	Pavučina-malování vodovými barvami
Mořská víla Ariela	Dítě poznává různé techniky	Můj karnevalový kostým – kreslení křídou
Chléb a obilí	Dítě poznává techniku tisku	Chléb- bramborová tiskátka
Mikuláš	Dítě pracuje samostatně	Mikulášská bota – tisk houbou

Vánoce	Dítě umí přesně stříhat	Hvězda
Podzim	Dítě umí překládat, mačkat a stříhat papír	Lampion
Svatý Martin	Dítě poznává techniku tisku	Martinská husa – tisk prstem
Karneval	Dítě se seznamuje s různými technikami	Duchové – kouzlení s barvou
Dračí pohádka	Dítě poznává různé techniky	Drak

Cílem pozorovaných výtvarných aktivit je rozvoj jemné motoriky zacházením s výtvarným materiálem a nástroji. Děti se učí zacházet s nůžkami a štětcem, osvojují si pracovní postup při nalepování papíru. Trháním a stříháním poznávají vlastnosti papíru.

Experimentační činnost při práci s papírem v podobě překlápěcí techniky (Téma: Velikonoce, námět – svíčka) vede k poznávání výrazu barevné plochy a je zaměřena na přesnost při stříhání. Výtvarný úkol zároveň rozvíjí plošnou orientaci dětí v podobě osově souměrnosti.

Úkoly zaměřené na barevný otisk (Námět: Kočka, Svatomartinská husa) umožňují poznávat vlastnosti barvy na ploše. Otiskem prstu a malbou štětcem děti vyplňují předkreslený tvar a upevňují dovednosti zacházet se štětcem. Otisk dlaně (Námět: Kočka) a jeho následné dotvoření rozvíjí představivost dětí.

Výtvarné aktivity jsou tematicky propojeny s ostatními oblastmi vzdělávání. Vzhledem k propojení oblastí není motivace k činnosti jednorázová, ale probíhá průběžně. Tím dochází k aktivnímu zapojování dětí do naplánovaných výtvarných činností. Většina starších dětí pracuje samostatně. Mladším dětem je praktickou i slovní oporou vychovatelka. Výtvarně technické dovednosti jsou upevňovány opakovaným zařazováním očekávaných výstupů (cílů) do rámcových plánů s variabilními náměty.

3.6.2 Estetika, umění a kultura (Straubing)

Tvořivé činnosti jsou v plánu definovány námětem a činností. Specifikaci obtížnosti vzhledem k věku dětí najdeme pouze u několika námětů.

Téma rámcového plánu(Rahmenplan)	Vzdělávací obsah	Námět konkrétních výtvarných úkolů
Přátelství	Malování vodovými barvami Tvoření z pryže, lepení	Můj přítel a já Náramek přátelství Otisk ruky (malé děti) Prstové přátelství (starší děti)
Svatý Martin	Vystřihování, nalepování Střihání (předškoláci) Malování vodovými barvami	Pozvánka na oslavu svátku Sv. Martina Martinská husa Martin na koni Můj Martinský oheň
Světlo a teplo	Malování temperou Střihání papíru	Okenní dekorace Lampion
Ptáci v zimě	Malování na okno Střihání papíru	Ptačí budka Ptáček
Mikuláš	Malování vodovými barvami	Mikuláš
Vánoce	Společné vánoční tvoření Skládání papíru Malování, tiskání	Vánoční strom Zázračný strom
Masopust	Experiment s mícháním barev Kresba postavy	Barvy masopustu Můj karnevalový kostým
Velikonoce	Tvoření z různých materiálů	Barevné vajíčko Velkonoční kuře Malování velikonočních vajec
Stavba	Malování vodovými barvami	Stavební vozidla
Den matek	Malování vodovými barvami	Moje maminka
Spolupráce s dětmi z 1. třídy	Řezání, otesávání a malování přírodního materiálu	Kreativní práce s kameny
Slunečnice	Střihání, malování, prstový tisk	Slunečnice

Dožínky	Tisk korkem Sestavování, nalepování Okenní dekorace	Klas Bramborový král Svíčky
Voda	Experiment s přírodním materiálem Kolektivní malba	Obraz z písku a vody Moře a jeho obyvatelé

Cílem pozorovaných tvořivých aktivit je upevňování výtvarně technických dovedností, rozvoj pozorovacích schopností při napodobování vzorového výrobku, poznávání a využívání různých druhů materiálů.

Úkoly jsou podle náročnosti specifikovány pro starší a mladší děti. Při nalepování je kladen důraz na dodržování pracovního postupu a čistotu při práci. Nalepováním barevného transparentního papíru na vystřižený tvar (Námět: Lampion) dochází k poznávání vlastností barvy (překrývání barevných odstínů). Plošná tvorba (Námět: Kuře) je ozvláštňována různým materiálem (vata, textil, pryž).

Jeden námět (Martinská husa) byl zpracován různými způsoby s využitím stejného materiálu a tím podporována kreativita výtvarného myšlení. Opakovaná volba námětu vycházela ze zájmu dětí, který byl ovlivněn především shlédnutým divadelním představením k tématu. Plánované výtvarné činnosti jsou propojeny s ostatními oblastmi vzdělávání a umožňují tak při vlastní realizaci vycházet z prožitků dětí.

3.6.3 Estetika, umění a kultura (Parkstetten)

V rámcových plánech jsou specifikovány cíle obecné a specifické. Obecné cíle jsou dlouhodobé a jsou společné pro všechny rámcové plány. Jedná se o rozvoj jemné motoriky, upevňování koncentrace a pozornosti a probouzet chuť k výtvarné experimentaci. Cíle specifické jsou uvedeny v tabulce.

Téma rámcového plánu (Rahmenplan)	Specifický cíl výtvarného úkolu	Výtvarná činnost
Podzim je tady	Dítě se učí správně zacházet s nůžkami, lepidlem, štětcem a barvou. Vyzkouší si možnost kreativně zacházet s přírodním materiálem.	Jablkový tisk Pletení košíku Výrobky z kaštanů Kaštanový jedlík Předškolní děti vyzdobují

		vchod podzimním uměním
Trochu jako Martin	Dítě se naučí zacházet s pipetou, pozná, jak se chová barva na speciálním papíru. Dítě si vyzkouší svítivost křídly na tmavém papíru. Dítě pozná novou výtvarnou techniku.	Batika Aquatint: výroba lampionu a zpěvníku Kresba křídou na černém papíře: Sv. Martin (velké děti) Trhání transparentního papíru Svatomartinský oheň (malé děti)
Uprostřed noci se narodilo děťátko	Dítě poznává vlastnosti křídly ve spojení s vodou při nanášení na papír Dítě se seznamuje s technikou malby bez konkrétního námětu	Abstraktní malování s křídami a vodou Anděl a hvězda
Sněhurko, bílá sukýnko, kdy nám vrátíš sníh?	Dítě pozná novou techniku tisku, jak reaguje voda na různé materiály	Monotypie (jednorázový tisk) Akční malba
Strakatý karneval	Dítě poznává prostřednictvím kolektivní malby na velký formát novou formu umění	Společná malba na velký karton – akční malba, kapající technika (Dosentropferei)
Indiánský tábor	Dítě vytvoří tvarováním papírové hmoty prsty hudební nástroj	Indiánská řehtačka (technika kašírování)
Velikonoce se zajícem Theofilem	Dítě se seznámí s novým lepícím materiálem (Kleister),	Výroba velikonočního košíčku Velikonoční vejce ze styroporu
Les	Dítě vytrhává z papíru dle vlastní představy Dítě pomalovává styroporové koule a lepí je na papírový válec	Vytrhávání stromu Výroba houby ze styroporu a papíru

Na louce	Dítě zhotoví zvíře žijící na louce podle vlastní fantazie Dítě maluje luční obraz a zhotovuje květiny technikou, kterou si samo vybere Dítě dotváří své každodenní okolní prostředí	Výstava „Luční zvířata a rostliny“ Malování vodovými barvami doplňované různými technikami Prostorové a okenní dekorace
Jaro je tady	Dítě maluje s vlastnoručně namíchanou barvou z hlíny obraz a poznává vlastnosti tohoto přírodního materiálu Dítě se soustředí na poslech příběhu a dokáže jeho obsah ztvárnit v kresbě	Polní obraz z hlíny Příběh „Podívej, tady je nějaké zvíře“
Velké umění malých rukou (po dobu 3měsíců)	Dítě má možnost poznávat a vyzkoušet si nové techniky v kreativní oblasti Dítě s radostí vyrábí dárek pro rodiče	Tisk z koláže Rozfoukávání barvy Akční malba (různé techniky) Monotypie Frotáž

V pozorovaných výtvarných činnostech je patrná bohatá zkušenost dětí s technikou malby. Ztvárnění vlastního zážitku figurální malbou (Námět: Můj karnevalový kostým) i kresbou (Námět: Indián) podporuje výtvarnou komunikaci. Následné rozhovory a komentáře dětí k vlastním dílům umožňují reflektovat tvorbu vlastní i tvorbu druhých.

Akční malba (Námět: Velké umění malých rukou) aktivizuje chuť tvořit v podobě experimentu, rozvíjí fantazii a představivost. Přetvářecí schopnosti a dovednosti se formují využitím netradičních materiálů a výtvarných technik. Do podvědomí dětí se dostává různorodost výtvarného umění, jeho možnosti a využití netradičních technik jako způsobu výtvarného vyjádření.

Výroba hudebního nástroje (Námět: Indiánský hudební nástroj) rozvíjí výtvarné dovednosti prací s různým materiálem a je důkazem mezioborového propojení činností. Chřestidla vyrobená technikou kašírování byla dále využita při hudebních činnostech.

3.6.4 Dotazníkové šetření – vzdělávací cíle očima bavorských vychovatelek

Z důvodu zpětné vazby k výzkumným nálezům a zpřesnění dat získaných pozorováním, rozhovory a analýzou plánů byly vychovatelky požádány o vyplnění dotazníku. Cílem dotazníku bylo objasnit **pojetí výtvarné výchovy vychovatelkami v plánování výchovně vzdělávací činnosti**. O vyplnění dotazníku bylo požádáno devět vychovatelek. 2 vychovatelky dotazník nevyplnily s odůvodněním, že rámcový plán je společný pro všechny skupiny mateřské školy, a proto by se informace v dotazníku opakovaly.

Otázky dotazníku:

1. Jaké výtvarné aktivity zařazujete v rámci předškolního vzdělávání?
2. Jak často zařazujete výtvarné činnosti v týdenním programu?
3. Jaké cíle si kladete v rámci výtvarné práce?
4. Jak volíte výtvarná témata?
5. Jak jsou výtvarné cíle propojeny s jinými obory vzdělávání?
6. Jaký je váš názor na důležitost výtvarné výchovy v MŠ? Čím rozvíjí děti?

V rámci dotazníku odpověděly vychovatelky, že nejčastěji zařazovanou výtvarnou aktivitou je malování, kreslení, stříhání a skládání papíru a dále techniky spojené s využíváním různých druhů materiálu. Nejedná se pouze o cílené nabídky, ale i nabídky při volné hře a tvořivé činnosti vycházejí ze situací v běžném dni.

Výtvarné aktivity v podobě cílených nabídek jsou zařazovány jedenkrát v týdnu. Tyto nabídky jsou obsahem rámcového plánu školy, který je obvykle sestavován na dobu dvou týdnů. V rámci plánování je hlavním cílem výtvarných aktivit poznávání a využívání různých druhů materiálů (nejvíce odpovědí), zacházení s výtvarnými nástroji, rozvoj jemné motoriky, rozvoj samostatnosti, soustředěnosti a vytrvalosti při práci. Ve dvou odpovědích je uveden rozvoj řečových dovedností při průběhu a hodnocení činnosti.

Volba výtvarných témat je týmová a vychází z tematického plánu a orientuje se také dle ročních období a svátků. Volba tématu může být ovlivněna také hlasováním dětí tzv. Dětskou konferencí, kdy jsou dětem předloženy tři návrhy a děti si hlasováním vyberou jeden. Výtvarné činnosti jsou propojeny s kognitivními (poznávání materiálů, nástrojů a technik) a řečovou výchovou ve smyslu komunikace při tvorbě i komunikace o díle.

Z hlediska rozvoje osobnosti dítěte vlivem výtvarných činností vychovatelky zdůrazňují především posilování sebevědomí dítěte získáváním dovedností a možností kreativně se vyjádřit. Dále se dítě rozvíjí v oblasti kognitivní ve smyslu poznávání materiálů a jejich vlastností a seznamování s výtvarnými technikami. Vlivem výtvarných činností se také rozvíjí jemná motorika, koncentrace, fantazie a sociální vztahy. Pouze v jednom případě bylo odpovězeno, že dochází k rozvoji řeči v průběhu tvořivé činnosti.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že cíli (očekávanými výstupy) uměleckého vzdělávání sledovaných mateřských škol v pojetí vychovatelek je probouzet v dětech chuť tvořit **získáváním elementárních výtvarných znalostí a osvojováním výtvarných dovedností**. Motivovat zařazováním různých námětů vycházejících z rámcových plánů, ale také dávat dětem možnost výběru tématu nebo námětu. Tvořivými činnostmi objevovat vlastní tvůrčí síly a tím posilovat sebevědomí a sebedůvěru.

3.7 Srovnání očekávaných a realizovaných výstupů uměleckého vzdělávání vzorku bavorských mateřských škol a jejich interpretace

Výzkumné nálezy šetření se vztahují ke vzorku výtvarných a tvořivých aktivit třech mateřských škol v oblasti Estetika, umění a kultura vybraných mateřských škol v určitém časovém období.

Očekávaných výstup Bavorského vzdělávacího a výchovného plánu pro děti v centrech denní péče	Realizované výstupy vzorku mateřských škol
Zažít ocenění, uznání, zábavu, radost a chuť tvořit jako předpoklad pro kreativní hraní, práci a učení plné představivosti	Výtvarně pracovní aktivity vycházející z rámcových plánů motivované hudbou, pohádkami, rozhovory, zážitky dětí a ukázkou vzoru (předvedením postupu)
Nadchnout se vlastními schopnostmi a dovednostmi, nadchnout se nápady ostatních a nechat se jimi obohatit a dále rozvíjet	Děti se nebály samostatně a opakovaně zapojovat do výtvarných činností v cíleně řízených činnostech i volné hře Dovednosti zacházet s papírem, barvou Dovednosti zacházet s nůžkami, štětcem, lepidlem a kreslicími nástroji (tužka, fix)

	Osvojování pracovních postupů při nalepování, malbě vodovými barvami, akční malbě a kašírování
Poznat různorodost kreativního materiálu, nářadí a technik a principy tvořivého formování, experimentací získávat zkušenosti	Poznávání možností výtvarného vyjádření trháním, stříháním a nalepováním papíru Experimentace s barvou otiskováním prstu a dlaně Experimentace s barvou akční malbou
Poznávat a porovnávat vlastnosti a možnosti využití různých přírodních a umělých materiálů	Využití plastových lahví, písku, korálek, látky a peří k výrobě chřestidla jako hudebního nástroje
Vědomě vnímat okolí a kulturu všemi smysly	Náměty výtvarných a tvořivých činností propojených vzdělávacích oblastí Zapojení smyslů v různých oborech- hudba, tanec, pohyb, literatura (např. Rámcový plán Karneval, Velikonoce)
Objevovat cesty tvorby a vyjadřování druhých a oceňovat je	Společná reflexe výtvarných prací Výstava prací v prostorách školy

Z tabulky vyplývá, že výtvarné činnosti jsou zaměřeny na rozvoj osobnostních vlastností dítěte a získávání základních výtvarných dovedností.

Realizovanými tvořivými aktivitami se rozvíjí osobnost dítěte uvědomováním si **vlastních přetvářecích schopností** ve spojení s výtvarnou činností. Možnost výtvarně se vyjádřit posiluje jeho sebevědomí. Dále se rozvíjí smyslové vnímání, jemná motorika, upevňuje se koncentrace a vytrvalost při tvořivé práci. Veškeré získávání elementárních poznatků a praktických dovedností vzorku mateřských škol směřuje k **pokládání základů dalšího uměleckého vzdělávání.**

Podpora tvořivosti a kreativity dítěte, seznamování, zacházení a experimentace s výtvarnými prostředky, seznamování s výtvarnými technikami a jejich postupy jsou stěžejními cíli (očekávanými výstupy) v rámci výtvarného vzdělávání. Naplňování očekávaných výstupů je realizováno malbou, kresbou, hrou s barvou v podobě otisků a především prací s papírem (vytrhávání, stříhání a nalepování). Obměnou námětů se opakovaně zařazují činnosti a tím se rozvíjí a upevňují výtvarně technické dovednosti dětí. **Výsledkem cílených nabídek je výtvar, který vychází ze zážitků**

dětí, napodobuje skutečnost nebo předložený vzor. Pro předškolní věk je důležité upevnování dovedností a k tomu výše uvedené tvořivé činnosti přispívají. Napodobování vzorů by však nemělo převažovat nad prožitkovou stránkou výtvarného projevu. Výtvar dítěte by měl vycházet z jeho „vnitřního světa“ a ne být pouze formálním výcvikem k upravenosti, vzhledu a technické správnosti.

Vzdělávání v bavorských mateřských školách je koncipováno do Rámcových plánů, které mají různou časovou platnost. Rámcové plány korespondují s koncepcí mateřské školy a jsou specifikem školy, neboť si je každá mateřská škola sestavuje sama. **Témata jsou orientována nejčastěji ročním obdobím, svátky a běžným životem dětí.** Avšak i netradiční a abstraktní téma (např. vesmír, přísloví, indiáni), pokud jsou dobře interpretována a zprostředkována umožňují dětem získat poznatky, rozvíjet představivost a fantazii a mohou z nich vznikat velmi zdařilá díla jednotlivců nebo skupin.

Cílené nabídky tvořivých a výtvarných aktivit jsou do plánů zařazovány a následně realizovány jedenkrát v týdnu a jsou propojeny s ostatními oblastmi vzdělávání. Při realizaci výtvarných činností je tak možno vycházet z prožitků dětí získaných v jiných aktivitách. Důležitým motivačním prvkem je zvědavost dítěte. Již příprava tvořivého materiálu, pomůcek a nástrojů aktivizuje děti k činnosti. Neméně důležitý by měl být i flexibilní přístup vychovatelky, která by měla využívat prvky situačního učení vycházející z okolí dítěte i ze samotného zájmu dítěte.

Základním kurikulárním dokumentem mateřských škol je Bavorský vzdělávací a výchovný plán pro děti v centrech denní péče. Výtvarná výchova je zahrnuta do vzdělávací oblasti Umělecky aktivní děti v podoblasti Estetika, umění a kultura. Vzdělávací cíle jsou rozděleny do oblasti výtvarné a expresivní tvorby a do oblasti rozvoje schopnosti vnímání kulturního prožitku. V cílech uměleckého vzdělávání je kromě výtvarného umění kladen důraz na umění dramatické. **Základem estetického vzdělávání je rozvoj smyslového vnímání, objevování a experimentování.** Pokládání těchto základů by nemělo být nahodilé, ale cílené a smysluplné, aby bylo možno kontrolovat a sledovat posuny dětí ve smyslu uměleckého vyjádření. To klade vysoké nároky na pedagogickou a didaktickou přípravu učitelky.

Realizace terénního výzkumu byla časově náročná. Bylo nutné domluvit s vedením školy hospitace ve dnech, kdy jsou v programu zařazeny cílené nabídky

tvořivých aktivit. Rámcové plány jsou, tak jako v českém prostředí, pouze orientační a přizpůsobují se aktuálnímu dění a potřebám dětí. Přes vstřícné jednání vychovatelek se ve dvou případech plán změnil a byla nutná opakovaná hospitační činnost. Výsledky realizované terénní výzkumné sondy jsou interpretovány na základě znalosti kontextu situace výzkumného vzorku a vztahují se ke konkrétním mateřským školám.

Výzkumné nálezy v teorii i praxi vychází z analýz kurikulárních dokumentů bavorského předškolního vzdělávání, pozorování každodenního života a umělecké praxe třech bavorských mateřských škol. Důležité informace výzkumu přinesly také rozhovory s vychovatelkami zajišťujícími výchovu a vzdělávání dětí.

4 Závěr

Realizace **přeshraniční studie** z oblasti uměleckého vzdělávání v bavorských mateřských školách nabízí náhled do uměleckého vzdělávání v zahraničí. Toto téma jsem si vybrala vzhledem ke své předchozí praxi v předškolní výchově v Čechách a možnosti vstoupit do praxe bavorských mateřských škol na základě svých osobních kontaktů. Pokusila jsem se na **vzorku mateřských škol** zachytit pojetí a realizaci výtvarné výchovy.

Nejdříve jsem se zaměřila na výtvarnou výchovu jako obor. Pro člověka nepracujícího v oboru bylo nutné uvědomit si **rámec výtvarného oboru**, jeho vývoj v posledních letech, současnou situaci a možnosti. V německém prostředí jsem se orientovala na **pedagogiku umění**, její vlivy a koncepce. Informace jsem získávala z odborné literatury zaměřené na výtvarnou výchovu, předškolní vzdělávání a výzkum v pedagogice. Tato literatura se mi jevila jako dostačující.

Základem mého výzkumného šetření byl popis a **srovnávací (komparativní) analýza** kurikulárních dokumentů českého a bavorského předškolního vzdělávání. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a Bavorský vzdělávací a výchovný plán pro děti v centrech denní péče vycházejí z referenčního rámce členských států Evropské unie zaměřeného na celoživotní učení. Oba tyto dokumenty slouží jako podklady pro tvorbu školních vzdělávacích koncepcí a programů.

Výtvarná výchova je v obou systémech předškolního vzdělávání součástí celostního osobnostního rozvoje a vzdělávání dítěte. Bavorský výchovný a vzdělávací

plán pro děti v centrech denní péče je obsáhlejší, koncipován jako metodická příručka a obsahuje příklady a možnosti využití v praxi. Uměleckému vzdělávání je věnována samostatná kapitola se specifickými cíli (očekávanými výstupy). Tuto koncepci dokumentu hodnotím jako přínosnou při plánování a následné evaluaci nejen uměleckého vzdělávání.

Výzkum jsem realizovala ve třech bavorských mateřských školách. Při výzkumném **etnografickém šetření** jsem se pokusila charakterizovat formální i skryté kurikulum jednotlivých mateřských škol se zaměřením na výtvarnou výchovu. Z výzkumného šetření vyplynulo, že výtvarná výchova je v rámcových plánech mateřských škol tematicky zapracována společně s ostatními oblastmi vzdělávání. Děti jsou k výtvarné činnosti motivovány poznatky, zkušenostmi a dovednostmi z jiných oblastí inspirovanými jednotným tématem.

V pozorovaných výtvarných činnostech se děti učily zacházet s výtvarným materiálem a nástroji, seznamovaly se s technikami malby, kresby a technikami práce s papírem. Stěžejními cíli uměleckého vzdělávání jsou cíle ve spojení s osobnostním rozvojem dětí. Vychovatelky se snaží probouzet v dětech představivost, zvyšovat jejich sebevědomí rozvojem vlastních tvořivých schopností. Činnosti zaměřují na **experimentaci a hru s výtvarným materiálem**. Objevují se i cíle technického charakteru, při kterých děti vyplňují předkreslený vzor nebo šablonu. Tyto cíle jsou zaměřeny především na zdokonalování výtvarně technických dovedností. Na otázku důležitosti výtvarné výchovy v mateřské škole odpovídaly vychovatelky téměř shodně. Hlavní přínos spatřují v možnosti kreativně se vyjádřit. V realizované praxi se ale většinou objevovaly **činnosti pracovního vyučování**. Tento jev spatřuji, jak jsem uvedla již v úvodu své práce, slabým místem výtvarné výchovy nejen bavorského, ale i českého předškolního vzdělávání. Příjemným překvapením ve všech mateřských školách byl výtvarný koutek (něm. Bastelecke, Basteltisch). V tomto odděleném prostoru děti tvořily nejen během řízených činností, ale při volné hře. Měly volný přístup k tvořivému materiálu především během volné hry, což spatřuji přínosné pro rozvoj spontánního výtvarného projevu dítěte.

Realizovaný výzkum otevírá pro české prostředí **možnosti dalšího zkoumání** oblasti bavorského předškolního vzdělávání v rámci srovnávací pedagogiky. Předškolní vzdělávání je považováno za nezbytný základ rozvoje osobnosti, socializace a celoživotního učení. Bavorský systém předškolního vzdělávání by mohl v rámci

příhraniční spolupráce přinést inspirativní informace, které by vedly k dalšímu rozvoji zvyšování kvality předškolního vzdělávání v ČR. Studie je výzvou k další hlubší analýze uměleckého vzdělávání obsaženého v kurikulu a realizovaného v praxi.

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na studii praxe uměleckého vzdělávání třech bavorských mateřských škol. Práce je členěna na tři části. V první části je charakterizována oblast srovnávací pedagogiky jako základ výzkumného šetření. Druhá část práce se orientuje na obor výtvarné výchovy, jeho současné možnosti a pojetí v českém prostředí a objasňuje německou pedagogiku umění, její koncepce a vlivy. Další část je zaměřena na obecné cíle společného evropského vzdělávání a z nich vycházející kurikulární dokumenty předškolní výchovy ČR a Bavorska. Analyzuje, srovnává a zaměřuje se na vymezení výtvarné výchovy v těchto dokumentech. Závěrečná část je věnována výzkumnému šetření, které bylo realizováno terénním výzkumem vycházejícím ze školní etnografie.

Cílem výzkumné části byla realizace studie z oblasti uměleckého vzdělávání bavorských mateřských škol. V rámci výzkumu byly navštíveny tři mateřské školy a provedena deskripce a analýza kurikulárních dokumentů a realizovaných vzdělávacích nabídek.

Summary

The bachelor work is focused on the study of teaching arts practice in three Bavarian nursery schools. The work consists of three parts. In the first part, the field of comparative pedagogy as the base of research survey is characterized. The second part focuses on the field of teaching arts, its contemporary possibilities and concepts in the Czech environment and explains German pedagogy of arts, its concepts and influences. It is further focused on general objectives of common European education and related pre-school education curricular documents. It analyses, compares and focuses on the definition of teaching arts in these documents. The final part includes a research survey which was realised by means of field research based on school ethnography.

The objective of the research part was the realisation of the study in the field of teaching arts in Bavarian nursery schools. Within the framework of the research three nursery schools were visited and the description and analysis of curricular documents and realized educational opportunities was performed.

Seznam literatury a informačních zdrojů

- [1] BRÜCKNEROVÁ, K.: *Skici ze současné estetické výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5616-9
- [2] ČÁP, J.: *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3
- [3] GREGER, D. - JEŽKOVÁ, V.: *Školní vzdělávání, zahraniční trendy a inspirace*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1313-1
- [4] HAZUKOVÁ, H.: *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-30-5
- [5] HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- [6] HORÁČEK, R. - ZÁLEŠÁK, J.: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4371-8
- [7] CHRÁSTKA, M.: *K současným trendům pedagogického výzkumu ve světě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-469-5
- [8] JEŽKOVÁ, V. - KOPP, B.: *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1558-5
- [9] KASPER, T.: *Německé a české reformně pedagogické vzdělávací a výchovné koncepty-analýza, komparace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-397-2
- [10] MALACH, J.: *Teorie metodiky výchovy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-93-8
- [11] MAYRING, Philipp. *Qualitative Inhaltsanalyse*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 2007. ISBN 978-3-8252-8229-5
- [12] PELIKÁN, J.: *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
- [13] PROKOP, J.: *K otázkám srovnávací pedagogiky*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0571-6
- [14] PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4
- [15] PRŮCHA, J.: *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-567-7
- [16] PRŮCHA, J.: *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7
- [17] PRŮCHA, J.: *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4

- [18] PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6
- [19] ROESELVÁ, V.: *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-121-4
- [20] ROESELVÁ, V.: *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 978-80-902267-3-9
- [21] SKŘIVANOVÁ, V.: *Pojetí vzdělávacích cílů v ČR a Německu aneb umělecko-pedagogická interpretace kurikulárních dokumentů českých a bavorských gymnázií*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-228-4
- [22] SKUTIL, M.: *Základy pedagogicko - psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7
- [23] SLAVÍK, Jan. Mezi osobitostí a normou: proměny české výtvarné výchovy na přelomu tisíciletí. *Obory ve škole: Metaanalýza empirických poznatků oborových didaktik matematiky, chemie, výtvarné výchovy, hudební výchovy a výchovy ke zdraví*. Praha: UK PF, 2005, s. 11-49.
- [24] ŠVEC, Š.: *Metodologie věd o výchově*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-192-8
- [25] UŽDIL, J.: *Estetická výchova. Úvod do studia*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960
- [26] VACÍNOVÁ, M.: *Kapitoly z psychologie učení a výchovy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-42-6
- [27] VAŠUTOVÁ, J.: *Cíle kurikulární reformy a podmínky jejich dosažení*, studijní materiály k projektu Podíl učitele matematiky ZŠ na tvorbě ŠVP, 2006 JČMF
- [28] WALTEROVÁ, E.: *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti-1.díl*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2
- [29] WALTEROVÁ, E.: *Srovnávací pedagogika. Vývoj a proměny v globálním kontextu*. Praha: Univerzita Karlova, 2006. ISBN 80-7290-269-5
- [30] *Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004
- [31] *Der Bayerische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung*. Weinheim: Beltz Verlag, 2006. ISBN 3-407-56264-0
- [32] Klíčové kompetence – nová výzva z EU I. *Metodický portál RVP.CZ - unikátní PROSTOR PRO UČITELE, sdílení zkušeností a spolupráci* [online]. 22. 10. 2005

[cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/J/10/KLICOVE-KOMPETENCE---NOVA-VYZVA-Z-EU-I.html/>

- [33] Eurydice - Network on education systems and policies in Europe | EACEA. *The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency of the European Commission* / EACEA [online]. 22. 01. 2014 [cit. 2014-03-05].

Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

- [34] Doporučení Evropského parlamentu a Rady ze dne 18. prosince 2006 o klíčových schopnostech pro celoživotní učení. EUR-Lex - Access to European Union law - choose your language [online]. 30. 12. 2006 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>

- [35] Kunstpädagogik – Wikipedia. Wikipedia – Die freie Enzyklopädie [online]. 28. März 2014 [cit. 2014-06-19].

Dostupné z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Kunstp%C3%A4dagogik>

Seznam příloh

Příloha 1 : Hospitační záznamy

Příloha 2 : Fotodokumentace k hospitačním záznamům

Příloha 3 : Přepis terénních poznámek

Příloha 4 : Týdenní plán (něm. Wochenüberblick)

Příloha 5: Ukázka vyplněných dotazníků

Příloha 6: Potvrzení bavorských mateřských škol o realizaci terénního výzkumu

Příloha 1: Hospitační záznamy

Námět	Drak
Cíl	Rozvoj jemné motoriky.
Očekávaný výstup	Trhání a lepení papíru, vyplnění předkresleného draka nalepováním kousků papíru.
Motivace	Pohádka o drakovi.
Organizace	Individuální činnost u tvořivého stolu ve skupině 6 dětí.
Průběh činnosti (Redukce)	Děti pracují samostatně, vychovatelka dává pouze slovní instrukce, činnost je zdlouhavá, u některých dětí odložena na druhý den.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost osvojit si pracovní postup při nalepování. Trhání kousků papíru dělá problém zejména mladším dětem.

Námět	Kočka
Cíl	Hra s barvou – otisk dlaně.
Očekávaný výstup	Vytvoření zvířete otiskem dlaně, rozvoj představivosti dokreslením a dolepením vystřihaných tvarů.
Motivace	Krátkým připomenutím pohádky z předešlého dne.
Organizace	2 osmičlenné skupiny dětí.
Průběh činnosti (Redukce)	Předvedení postupu, děti si samy natírají barvu na dlaně, vychovatelka upozorňuje na umístění otisku na ploše, děti slovně komentují, jak vypadá tělo zvířete.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti se seznamují s technikou otisku, rozvíjí svoji představivost dotvářením otisku dlaně.

Námět	Velké umění malých rukou
Cíl	Seznámení s netradiční výtvarnou technikou (Dosentropferi).
Očekávaný výstup	Děti si vyzkouší techniku akční malby.
Motivace	Příprava výtvarných pomůcek, hra na umělce.
Organizace	Skupinová (3 děti), v prostoru herny na podlaze.
Průběh činnosti	Učitelka vysvětlí dětem postup, děti samostatně pracují

(Redukce)	a poté vedou rozhovor s vychovatelkou, co jim dílo připomíná.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost získat znalosti a dovednosti z netradiční techniky malby.

Námět	Svatomartinská husa
Cíl	Hra s barvou – otisk prstu.
Očekávaný výstup	Vyplnění předkresleného tvaru barvou technikou otisku prstu.
Motivace	Připomenutí týdenního tématu, ukázka předkresleného tvaru.
Organizace	Skupinová práce u tvořivého stolu (6 dětí), prostřídání skupin.
Průběh činnosti (Redukce)	Děti pracují samostatně, vychovatelka pouze upozorňuje na postup při střídání barev (nepromíchat).
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost seznámit se technikou otisku, vyplní předkreslenou plochu tiskem.

Námět	Indiánský hudební nástroj
Cíl	Seznámení s novou výtvarnou technikou.
Očekávaný výstup	Seznámení s technikou kašírování, výroba chřestidla s využitím různých druhů materiálu.
Motivace	Poslech indiánské hudby.
Organizace	Ve skupinách u tvořivého stolu, prostřídání dětí.
Průběh činnosti (Redukce)	Vzhledem k náročnosti úkolu je rozložen do několika dnů. Nejdříve děti polepují plastovou lahev transparentním papírem a látkou, další dny dotváří korálky a peřím.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti získávají výtvarné dovednosti prací s různorodým materiálem, mají možnost seznámit se s novou výtvarnou technikou.

Námět	Můj karnevalový kostým
Cíl	Ztvárnění vlastního zážitku.
Očekávaný výstup	Dítě ztvární sebe samo v karnevalovém kostýmu.

Motivace	Rozhovor o karnevalu, který probíhal předešlý den.
Organizace	Skupinová u malovacího stolu (4 děti).
Průběh činnosti (Redukce)	Děti malují vodovými barvami, vychovatelka slovně motivuje děti k detailní malbě.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost ztvárnit výtvarnými prostředky vlastní zážitek.

Námět	Svatomartinská husa
Cíl	Rozvoj jemné motoriky.
Očekávaný výstup	Dítě vystříhne předkreslený tvar.
Motivace	Rozhovor o svátku svatého Martina, ukázka hotového výrobku.
Organizace	Skupinová během volné hry.
Průběh činnosti (Redukce)	Děti vykreslují a vystřihují předkreslenou husu, nalepují na barevný papír. Vychovatelka upozorňuje na přesnost při stříhání (mladší děti nalepují vystřižený tvar).
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost získat dovednosti technikou stříhání a pracovním postupem při nalepování.

Námět	Svatomartinská husa
Cíl	Rozvoj jemné motoriky.
Očekávaný výstup	Nalepování natrhaných kousků papíru do předkresleného tvaru.
Motivace	Rozhovor o svátku sv. Martina.
Organizace	Kolektivní u stolků ve třídě.
Průběh činnosti (Redukce)	Děti mají uprostřed stolu dva druhy natrhaných papírů (novinový a barevný), vyplňují předkreslený tvar nalepováním papíru.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost získat dovednosti nalepováním papíru.

Námět	Indián
Cíl	Figurální kresba.

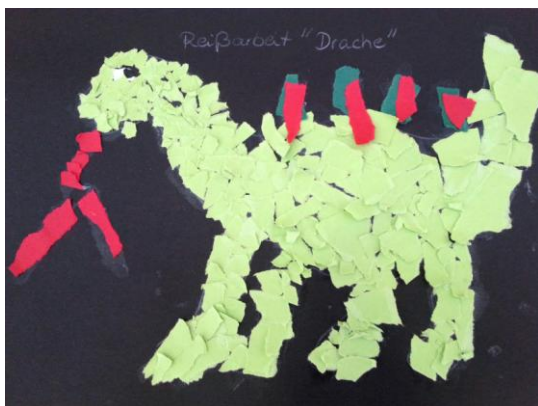
Očekávaný výstup	Dítě ztvární kresbou postavu z příběhu.
Motivace	Rozhovor o týdenním tématu a indiánech.
Organizace	Kreslí všichni najednou.
Průběh činnosti (Redukce)	Děti mají možnost vybrat si pastelky nebo fixy. Kreslí samostatně, po dokončení dotváří kresbu peřím (indiánská čelenka).
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost zdokonalit figurální kresbu ilustrací příběhu.

Námět	Lampion
Cíl	Rozvoj jemné motoriky.
Očekávaný výstup	Nalepování transparentního papíru na karton (malé děti nalepují vystřižené tvary).
Motivace	Vyprávění zážitků z lampionového průvodu.
Organizace	Skupinová během volné hry, prostřídávání dětí.
Průběh činnosti (Redukce)	Děti pracují samostatně. Vychovatelka upozorňuje na barevné odstíny vzniklé překrýváním papíru. Mladší děti nalepují s dopomocí.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost získat dovednosti nalepováním papíru.

Námět	Velikonoční kuře
Cíl	Rozvoj tvořivosti využitím různých materiálů.
Očekávaný výstup	Dítě vytvoří nalepením textilních a papírových tvarů velikonoční kuře na plochu papíru.
Motivace	Velikonoční říkanka, ukázka hotového výrobku.
Organizace	Jednotlivě během volné hry.
Průběh činnosti (Redukce)	Dítě dostane vystřižené tvary a podle vzoru nalepuje. Vychovatelka pomáhá s dolepením vaty. Starší děti vystřihují skořápku z papíru.
Realizovaný výstup (Kategorie)	Dítě má možnost zacházet s tvořivým materiálem.

Námět	Svíčka
Cíl	Rozvoj jemné motoriky.
Očekávaný výstup	Přesnost při stříhání a nalepování (mladší děti pouze nalepují vystřižený tvar).
Motivace	Velikonoční povídka s církevní tematikou.
Organizace	2 skupiny dětí (mladší, předškoláci).
Průběh činnosti (Redukce)	Starší děti vystřihují a nalepují, mladší děti nalepují s dopomocí pečovatelky (přesnost při umístění vystřiženého tvaru).
Realizovaný výstup (Kategorie)	Děti mají možnost získat dovednosti technikou stříhání a lepení.

Příloha 2 : Fotodokumentace k hospitačním záznamům

Obr. č. 1a: Drak

Obr. č. 1b: Drak

Obr. č. 2a : Kočka

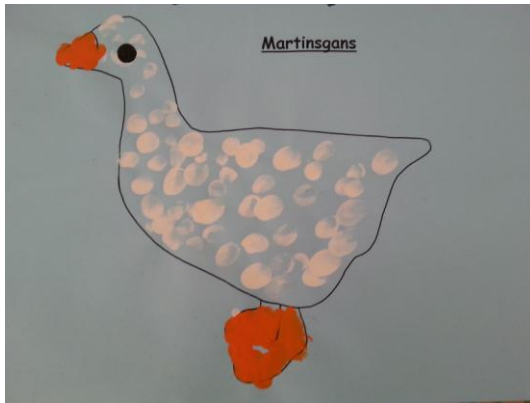
Obr. č. 2b : Kočka

Obr. č. 3a : Velké umění malých rukou

Obr. č. 3b : Velké umění malých rukou

Obr. č. 4 : Svatomartinská husa

Obr. č. 5 : Indiánský hudební nástroj

Obr. č. 6a : Můj karnevalový kostým

Obr. č. 6b : Můj karnevalový kostým

Obr. č. 7 : Svatomartinská husa

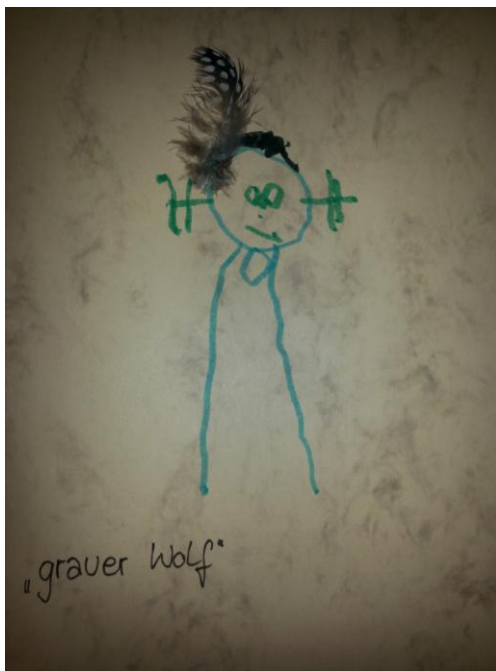
Obr. č. 8 : Svatomartinská husa

Obr. č. 9a : Indián

Obr. č. 9b : Indián

Obr. č. 9c : Indián

Obr. č. 9d : Indián

Obr. č. 10a : Lampion

Obr. č. 10b : Lampion

Obr. č. 11 : Velikonoční kuře

Obr. č. 12 : Svíčka

Příloha 3: Přepis terénních poznámek

Úterý – Sterngruppe

Volná hra – děti v hracích koutcích stolní hry (5), volné kreslení a stříhání – Basteleck (4), Kuschelecke (2), prohlížení knihy (1), kostky (3)

Ranní kruh (22dětí)

- přivítání dětí, zapálení svíčky, zpěv písně s velikonoční tematikou, doprovod reprodukováný (CD)
- uprostřed dřevěné kolo-svíčky – kalendář (roční období), dřevěná dekorace-velikonoční zajíc
- zapálení svíček
- kartičky-nástin denního programu – úterý (2. den v týdnu, dva puntíky), další karta (štětec, nůžky, pastelka) – vystřihování svíčky z papíru a nalepování (malé děti budou pouze nalepovat), kříž – povídka o Ježíšovi jak přišel do nebe, rty s otazníkem – německý kurs
- děti symboly znají, vychovatelka upozorňuje, že svíčku budou vystřihovat a nalepovat postupně a každý má mít zájem si svíčku vyrobit

Velikonoční pověst o Ježíšovi (část)

- děti v tělocvičně (11 dětí) v kruhu na židličkách, druhá skupina svačí – vystřídání
- vychovatelka předčítá pověst
- zapálení velké svíce, symbolizuje Ježíše, z lana vytvořit velikou cestu- na konci brána ze žlutých šátků-uprostřed - na zač. svíčka- Ježíš se vydává na cestu
- mávání větvíčkami z tůje (zdravíme Ježíše), položení větvíček okolo brány
- bílý šátek – stůl, kde bude Ježíš večeřet (velký svícen doprostřed)
- děti vyberou barevné skleněné kamínky, nazdobí stůl
- každý dostane jednu čajovou svíčku (symbolizuje jeho) a přisedne ke stolu
- vychovatelka rozdělí housku a každé dítě „ochutná chléb“, každé dítě ochutná víno z poháru – pohár koluje (rybízový džus) – „spoluúčast při večeři páně“

- pokračování pověsti zítřka
- seznámení s úkolem – vystřížení svíčky z papíru - předvedení postupu práce, umístění při nalepení na papír – prostrídání skupin
- příprava pomůcek – Bastelecke-nůžky, barevné papíry (předkreslený tvar svíčky), vystřihané tvary (mladší děti), lepidla
- volná hra dětí, jednotlivě dochází do Bastelecke, starší stříhají a nalepují, mladší nalepují, vychovatelka pracuje s dětmi, pečovatelka si hraje s ostatními ve třídě
- upozorňuje na přesnost při stříhání, dopomáhá při umístění vystřihnutého tvaru, děti lepí samostatně
- starší děti pracují samostatně, mladší – dopomoc, Amelie pouze pozoruje (první den ve školce)
- závěr – děti u stolečků, vychovatelka ukazuje jednotlivé práce a slovně hodnotí

Předškolní kurs němčiny – pro děti migrantů

- přivítání písní za doprovodu kytary, doprovod dětí na rytmické nástroje (refrén)
- velikonoční hádanky, velikonoční popletená pohádka – děti opravují co je špatně
- pohádka o zajících – děti reagují pohybem na jména zajíců (Hopl - postavit se, Popl - sednout)
- závěr – hra s pohybem na přání dětí – „Čarodějko co vaříš?“ – jeden říká názvy jídel, podle slabik dělají kroky (počet slabik = počet kroků)

Oblékání na zahradu - celá skupina

- pečovatelka umísťuje výtvořky dětí na stěnu do šatny (lišta s klipsy)
- zahrada – volné hry na průlezkách (všechny skupiny – hrají dohromady), vozík s batohy venku
- rodiče vyzvedávají děti ze zahrady
- 8 dětí z celé školy odchází zpět – oběd, připravuje pečovatelka
- volné hry po obědě v jedné třídě – přichází děti ze základní školy, společné hry
- po 14.00 hod. školní děti úkoly s Anitou ve školní místnosti

Příloha 4: Týdenní plán (něm. Wochenüberblick)

Staatliche Berufsschule III

Wochenüberblick Von _____ bis _____		Bildungs- und Erziehungsbereiche									
		Wertorientierung und Religiosität	Emotionalität, soziale Beziehungen und Konflikte	Sprache und Literacy	Informations-/ Kommunik.- technik, Medien	Mathematik	Naturwissenschaften und Technik	Umwelt	Kreativität, Ästhetik, Kunst, Musik	Bewegung, Rhythmik, Tanz und Sport	Gesundheit
M O N T A G											
D I E N S T A G											
M I T T W O C H											
D O N N E R S T A G											
F R E I T A G											

Příloha 5: Ukázka vyplněných dotazníků

P

Pilsen, 13. Februar 2014

Sehr geehrte Damen und Herren,

ich bin Studentin an der Westböhmisches Universität in Pilsen und studiere Pädagogik mit Schwerpunkt Vorschule und Psychologie. Ich möchte gerne eine Forschungsstudie im Rahmen meiner Bachelorarbeit realisieren, die einen Vergleich zwischen deutscher und tschechischer Vorschulbildung anstellt.

Nehmen Sie sich bitte Zeit um die folgenden Fragen zu beantworten :

1. Welche künstlerischen Aktivitäten (bildnerisches und kreatives Gestalten) wenden Sie im Rahmen der Vorschulbildung an?

- Arbeiten mit Holz - wir gestalten Zaunpfähle, Hirschen, bunte Stöcke
- wir bauen Instrumente / Gegenstände aus Papprollen, Plastik aus Roma-cremefine (dosen)
- Basteln mit Naturmaterial - Blätter, Stöcke
- Filzen - gestalten einer Seite (Weihnachtsgeschichte - Elken)
- Freies Gestalten mit Papier, Farbe, Stoff, Wolle

2. Wie oft integrieren Sie Kunst- Aktivitäten (bildnerisches und kreatives Gestalten) innerhalb des Wochenprogramms der Gruppe?

1x in der Woche

3. Welche Ziele setzen Sie der Gruppe bei der Bearbeitung der künstlerischen Aufgaben?

- selbständiges Arbeiten
- für die Größeren: freies Gestalten ohne Sanktionen

4. Wie wählen Sie die gestalterischen Themen aus? (z.B. Rahmziele, eigene Ideen, Projekte - bitte kurz beschreiben)

alle 2. Wochen Teamsitzungen - hier wird der Rahmenplan erstellt mit Projekten, Angeboten
Kinderkonferenz - Kinder dürfen entscheiden was gemacht wird

5. Wie werden die Kunstziele mit anderen Bildungsdisziplinen verbunden? (z.B. mit Bewegungs- & Sporterziehung, Spracherziehung, Kulturelle Bildung (Theater, Musik))

Themen werden in allen Bereichen erarbeitet
z.B. Fasching - Im wilden Westen, wir schauen Bücher zu diesem Thema an, gestalten Bilder, Fensterdeko
Tipi, Totem, wir singen zum Thema Lieder

6. Worin liegt Ihrer Meinung nach der Nutzen in der Kunsterziehung der Kinder? (Nutzen, Zweck)

Welchen Einfluss übt die Kunsterziehung auf die Kindesentwicklung aus? (Einfluss - Entwicklung)

Zusammen etwas malen, kleben, bauen macht nicht nur Freude, es fördert nicht nur kognitive und kinematische Fähigkeiten, sondern auch wichtige soziale Kompetenzen.

Vielen dank, dass Sie sich Zeit genommen haben.

P

Pilsen, 13. Februar 2014

Sehr geehrte Damen und Herren,

ich bin Studentin an der Westböhmisches Universität in Pilsen und studiere Pädagogik mit Schwerpunkt Vorschule und Psychologie. Ich möchte gerne eine Forschungsstudie im Rahmen meiner Bachelorarbeit realisieren, die einen Vergleich zwischen deutscher und tschechischer Vorschulbildung anstellt.

Nehmen Sie sich bitte Zeit um die folgenden Fragen zu beantworten :

1. Welche künstlerischen Aktivitäten (bildnerisches und kreatives Gestalten) wenden Sie im Rahmen der Vorschulbildung an?

Unsere Kita hat heute das Jahresthema: 'Große Kunst von kleiner Hand'. Unsere Einrichtung arbeitet nach einem, in der Teamitzung vereinbarten Rahmenplan. Hier werden kreative Vorschläge eingebracht, aber auch die Ideen der Kinder berücksichtigt und umgesetzt. Somit werden die Bildungs- und Erziehungsziele laut dem Bayerischen Bildungs- u. Erziehungsplan erfüllt. Zudem stehen den Kinder Malische, Bastelische oder Tonarbeiten zur freien Verfügung. Während der Tätigkeit der Kita (offene Räume) haben die Kinder dreimal pro Woche die Gelegenheit in die 'Künstler-Werkstatt' zu gehen.

2. Wie oft integrieren Sie Kunst- Aktivitäten (bildnerisches und kreatives Gestalten) innerhalb des Wochenprogramms der Gruppe?

- Täglich: Mal-, Bastel-, kreative Arbeit
- ca. 1-2 Mal pro Woche: gezielte kreative Angebote
- innerhalb der 'offenen Räume': künstlerische Werkstatt

3. Welche Ziele setzen Sie der Gruppe bei der Bearbeitung der künstlerischen Aufgaben?

Wir versuchen der Fantasie und Kreativität der Kinder möglichst viel Raum zu geben, indem wir die Kinder frei und mit so wenig Anleitung wie nötig arbeiten lassen (keine Schablonen o.ä.). Das Umwelt- und Naturbewusstsein soll durch Verarbeitung von Naturmaterial (nach Waldbesuch oder Spatiergang) gefördert und mit allen Sinnen erfahren und erlebt werden.

4. Wie wählen Sie die gestalterischen Themen aus? (z.B. Rahmziele, eigene Ideen, Projekte - bitte kurz beschreiben)

- Innerhalb der wöchentl. Teamsitzung wird der Rahmenplan erstellt!
- Ideen der Kinder werden umgesetzt (u.a. Kinderkonferenz → wer was basteln möchte)
- Jahreskuma: Große Kunst von kleiner Hand
↳ hier lernen die Kinder verschiedene Materialien (Holz, Ton, Filz, Stoff), Farben und Techniken kennen (Kreativbuch wurde ebenfalls genutzt und kann zu Hause immer wieder bewundert werden)

5. Wie werden die Kunstziele mit anderen Bildungsdisziplinen verbunden? (z.B. mit Bewegungs- & Sporterziehung, Spracherziehung, Kulturelle Bildung (Theater, Musik))

- Fremdsprache mit farbigen Reizen (zur parteiilichen Vertiefung der Farbenlehre = erfahrungsbasierende Synapsenbildung)
- Theaterkiche beim Sommerfest: Kindermusical „Die Vier-Farben-Land“ (Geschichte über die Toleranz und Andersartigkeit)
- Spracherziehung: Bilderbücher (z.B. Elmar oder Frankh sammelt Farben)
- Beim diesjährigen Sommerfest ist eine Ausstellung aller Kunstwerke der Kinder geplant

6. Worin liegt ihrer Meinung nach der Nutzen in der Kunsterziehung der Kinder? (Nutzen, Zweck)

Welchen Einfluss übt die Kunsterziehung auf die Kindesentwicklung aus? (Einfluss – Entwicklung)

Die Kunst ist meiner Meinung nach von enormer Wichtigkeit um die Persönlichkeit und Leb-Finden des Kindes zu stärken. Viele Kinder können sich sehr intensiv bei kreativen Angeboten beschäftigen (z.B. Kneten) und kommen so zur Ruhe. Wenn ein Kind in ihrem Tun gut zuhause ist und dies auch von anderen gewürdigt wird, so wird das Selbstwertgefühl und die eigene Wahrnehmungsfähigkeit gestärkt. Eine gewisse Toleranz ist, dass das Becken eines „Kunstmachers“ immer im Kopf des Betrachters liegt, findet ebenfalls die subjektive Wahrnehmung und prägt das Kind somit entscheidend. Die Belastbarkeit und die Möglichkeit sich kreativ auszudrücken machen die Kinder insgesamt zufriedener, ausgeglichener und selbstbewusster (= ich kann das!).

Vielen dank, dass Sie sich Zeit genommen haben.

Příloha 6: Potvrzení bavorských mateřských škol o realizaci terénního výzkumu

Kindertagesstätte St. Raphael
Schulstr. 1
94365 Parkstetten

Parkstetten, den 19.03.2013

Bestätigung

Radka Volfova hat im Zeitraum vom 18.03. - 19.03.2013 in unserer Einrichtung hospitiert. Sie war täglich von 8.00 Uhr bis 13.00 Uhr anwesend.

Mit freundlichen Grüßen

Kindergarten Parkstetten
Schulstraße
94365 Parkstetten
Tel. 09421/99 33-20

Anna Stefaniak

Soziale Dienste GmbH

Wittelsbacherhöhe 19
94315 Straubing

Tel.: 09421 9979-0
Fax: 09421 9979-79

zentrale@awo-straubing.de
www.awo-straubing.de

Ust.-ID-Nr. DE 131449706
Steuer-Nr. 162/147/00593

Kindertagesstätten

Kindergarten Zwiequanterin

Niederaltleicher Straße 15 a
94315 Straubing

Tel.: 09421 7203-0
Fax: 09421 9979-79

moehringer@awo-straubing.de

AWO, Wittelsbacherhöhe 19, 94315 Straubing

Ihr Zeichen/Schreiben

Unser Zeichen

Durchwahl

Datum

12. März 2013

Sehr geehrte Damen und Herren,

hiermit bestätige ich, dass Frau Radka Volfova in unserem Kindergarten war. Sie beobachtete die Kinder, sammelte Informationen und führte viele Gespräche mit den Mitarbeiterinnen des Kindergartens.

Mit freundlichen Grüßen

AWO Soziale Dienste GmbH
Kindergarten Zwiequanterin

Cornelia Möhringer

Kita St. Martin
Ortsplatz 28
94356 Kirchroth

27.03.2014

Bestätigung

Frau Radka Volfova war von 04.03. bis 23.03.2012 für jeweils 2 Tage in der Woche (Montag und Dienstag) in unserer Einrichtung.

Sie konnte den Tagesablauf miterleben, Fragen zur Einrichtung stellen (Konzeption, Merkblatt zur Anmeldung, Beobachtungsbögen usw.), Planungen einsehen und Kinder und das Personal befragen, damit sie ihre Forschungsstudie erstellen kann.

Mit freundlichem Gruß

Leiterin: A. Mieringer
St. Martin
Kindertagesstätte
Ortsplatz 28
94356 Kirchroth
Tel.: 09428/260930